

MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA 2013

30. srečanje

»DANKOVA BANDA«

Zgodovina

Raziskovalna naloga

CEŦ | KŦ ÒVSOZŦÒŠÒÜ

T^} Ŧ | KŦ ÜPŠÄUT ŦP

¥[| adKÜXCZŦŦ PŦZŦŦŦ ŦŦŦÜ

Maribor, februar 2013

MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA 2013

30. srečanje

»DANKOVA BANDA«

Zgodovina

Raziskovalna naloga

Maribor, februar 2013

Kazalo

1. UVOD	6
2. METODOLOGIJA DELA	7
3. RAZMERE PO DRUGI SVETOVNI VOJNI V SLOVENIJI.....	8
3.1 Politične razmere.....	8
3.2 Družbene in gospodarske razmere.....	15
4. KRIMINAL V POVOJNI SLOVENIJI	19
5. DANKOVA BANDA.....	20
5.1 Notranja organizacija in strategija roparskih pohodov	20
5.2 Prišli so jim na sled	24
5.3 Člani bande*	27
5.4 Obsodba na Okrožnem sodišču v Mariboru	41
5.5 Odmevi v časopisih in na sestankih OF-a	44
6. DRUŽBENA ODGOVORNOST.....	45
7. ZAKLJUČEK.....	46
8. VIRI IN LITERATURA	48
8.1 Viri	48
8.2 Internetni viri.....	48
8.3 Viri slik	48
8.4 Literatura	49

Kazalo slik:

Slika 1: Ljudje na udarniškem delu na Šentiljski cesti	16
Slika 2: Mladinske udarniške akcije	17

Kazalo tabel:

Tabela 1: Seznam obtožencev, ki so bili udeleženci večine roparskih pohodov, in št. izvršenih kriminalnih dejanj (Vir: Pokrajinski arhiv Maribor, Vrhovno sodišče Slovenije v Ljubljani, Kpv 16/47, str. 3)	42
---	----

Povzetek

V raziskovalni nalogi sem se ukvarjala s kriminalno združbo, im. Dankova banda. Kriminalna banda, ki je opustošila, kradla, posiljevala in ustrahovala ljudi po 2. svetovni vojni, natančneje med aprilom in avgustom 1946. Sestavljalo jo je 25 tovarišev z vodjo Milanom Dankom, v katero pa so bili vpleteni tudi družinski člani. V malo več kot treh mesecih so izvršili v mariborski in ptujski okolici 46 razbojniških pohodov s preko 100 razbojništvi in nekaj posilstvi, kar je povzročilo pravo paniko med okoliškim prebivalstvom. Namen raziskovalnega dela je bil ozavestiti, spoznati ljudi s kriminalnim dogajanjem po vojni, ki je pustila sledi ne le na materialnem področju, temveč tudi na ljudeh. Zaradi splošnega nezadovoljstva, pomanjkanja in političnega nasprotovanja so se razpasle ilegalne organizacije in kriminal, s prenehanjem katerih so imeli organi ljudske oblasti kar nekaj težav. Podatke in informacije sem pridobivala z analizo arhivskega gradiva v Pokrajinskem arhivu Maribor, Arhivu Republike Slovenije in arhivu časnika Večer. Na začetku raziskovanja sem si postavila naslednje teze: Dankova banda se je organizirano borila proti ljudski oblasti, predvsem iz političnih razlogov; banditizem so izvajali zgolj v Mariboru in njegovi okolici; izdajali so se za križarje oz. Petrovo vojsko, saj jih je v to nagovarjala emigracija iz tujine. Ugotovila sem, da niso delovali tako organizirano, da so izrabljali »križarje« za prisvojitvev protipravne imovinske koristi sebi ali drugim in njihovi roparski pohodi so segali tudi na Hrvaško.

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem vsem, posameznikom in institucijam, ki so na kakršen koli način prispevali k nastanku raziskovalne naloge. Predvsem pa gre zahvala mentorju, ki si je prizadeval za strokovnost, natančnost in odličnost raziskovalnega dela.

1. UVOD

Leta 1946, ko so se ljudje vračali iz pregnanstva, v času pomanjkanja stanovanj, obleke, hrane, ki so jo zagotavljali z obveznim odkupom, in množičnega porasta ilegalnih organizacij ter kriminalitete, se je na mariborskem območju pojavila roparska banda, ki je v teku treh mesecev oškodovala več kmetij, trgovin in zadrug; posiljevala mlada dekleta, ustrahovala civilno prebivalstvo in zagnala strah in paniko med ljudi. Z raziskovanjem Dankove bande sem želela opisati dogajanje v povojnem času, ki je pripeljalo oz. bilo povod za nastanek te bande, raziskala sem njihovo organizacijo in potek roparskih pohodov. Na začetku raziskovanja sem si postavila sledeče hipoteze:

1. Dankova banda se je organizirano borila proti ljudski oblasti, predvsem iz političnih razlogov.
2. Banditizem so izvajali samo na mariborskem območju in njegovi okolici.
3. Izdajali so se za križarje oz. Petrovo vojsko, saj jih je v to nagovarjala emigracija iz tujine.
4. Ropali so zgolj njim poznane bogatejše kmete in delavce, revnejšim se niso približevali.

O delovanju ilegalnih organizacij po vojni je bilo napisanih kar nekaj knjig. Podobno tematiko obravnava dr. Mateja Čoh v delu »Za svobodo, kralja in domovino«, v katerem se osredotoča predvsem na ilegalne organizacije med leti 1945 in 1952. O križarjih in Matjaževi vojski govori tudi Zdenko Zavadlav v delu »Križarji, Matjaževa vojska na Slovenskem«, a nihče ne obravnava kriminalne združbe po imenu Dankova banda.

Podatke in informacije sem pridobivala z analizo (prebiranjem) arhivskega gradiva v Pokrajinskem arhivu Maribor, Arhivu Republike Slovenije in arhivu časnika Večer, v veliko pomoč pa sta mi bila tudi knjiga dr. Mateje Čoh »Za svobodo, kralja in domovino« in Večerov časopisni članek dr. Damijane Žist z naslovom »Roparski pohodi Dankove kriminalne tolpe« iz leta 2007.

2. METODOLOGIJA DELA

Delovanje, organizacijo Dankove bande sem raziskovala na podlagi arhivskih in tudi drugih virov (časnikov, uradnih listov) ter zgodovinske, pravne in spominske literature. Raziskovalna naloga je nastala na temeljih pregledovanja, zbiranja in analiziranja arhivskega gradiva. V veliko pomoč mi je bilo tudi delo dr. Mateje Čoh *Za svobodo, kralja in domovino*.

Za podrobnejšo analizo Dankove bande so mi bili v oporo kazenski sodni spisi procesov proti članom, ki so bili izvedeni od septembra 1946 do začetka 1947.

Arhivski dokumenti in tiskani viri o delovanju KPJ so pomembni za poznavanje ukrepov komunistične oblasti, ki so vplivali na potek sodnih procesov. UDV je označil ilegalne organizacije za »bande in tolpe« in mnogokrat sem se v njihovih zapisnikih srečala z izrazom vrbovka. Označeval je postopek, s katerim je UDV na osnovi obremenilnih dokazov in po sovjetskih vzorih z grožnjami pridobival sodelavce. Prav tako je v zapisnikih napisanih nekaj imen narobe ali nepopolno.

Vir, iz katerega sem želela črpati predvsem družbeni odziv na pojav ilegalnih skupin, so bili časniki, ki so izhajali leta 1946 in 1947. Težava je večplastna, saj v tem času ni bilo skoraj nobenega časnika razen Vestnika, Slovenskega poročevalca in Ljudske pravice. Bralci niso prejeli veliko informacij o delovanju ilegalnih skupin, če pa so novinarji že kaj omenili, so bili to sodni procesi večjih, bolj znanih »band«, kar pa Dankova ni bila. V večini primerov gre za kratke povzetke razprav na sodišču, obsodbe in propagiranje poštenega duha v državi.

Kot je že dr. Čoh omenila v svojem delu »Za svobodo, kralja in domovino«, je o ilegalnih organizacijah zelo malo literature, ki pa je nekritična, dela bivših sodelavcev UDV-ja in »tistih, ki so imeli dostop do ustreznih dokumentov«.¹ Le-ta povečujejo delo UDV-ja in opozarjajo na nevarnost za obstoj državne ureditve ter jo ostro obsojajo.

---

¹ ČOH, Mateja. *Za svobodo, kralja in domovino: ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945–1952*. Jelka Piškurić. Ljubljana, 2010: Študijski center za narodno spravo, str. 11.

3. RAZMERE PO DRUGI SVETOVNI VOJNI V SLOVENIJI

3.1 Politične razmere

S koncem vojne je postalo očitno, da za uresničitev in utrditev vseh ciljev narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije ne bo zadostovala zgolj vojaška zmaga, temveč dolgotrajen boj za mednarodno priznanje novega družbenopolitičnega sistema v Jugoslaviji in boj za zahodno mejo Slovenije oz. Jugoslavije. Pobegla vlada in predstavniki vladajočega razreda starega režima so si prizadevali za obnovo starega režima s pomočjo zahodnih sil. Z reorganizirano jugoslovansko kraljevsko vlado v »ustanovljeno enotno oblast in kraljevskim namestništvom«² se je vodstvo narodnoosvobodilnega boja podredilo zahtevam velikih sil, da bi zagotovili potrebe mednarodnega priznanja. Namestništvo bi zastopalo kralja v Jugoslaviji, dokler se narod ne bi odločil sam o bodoči ureditvi. Hkrati z osvobajanjem posameznih območij so oblast prevzemali narodnoosvobodilni odbori, kjer pa jih ni bilo, pa odbori OF.

Ob koncu druge svetovne vojne so se Slovenci znašli v protislovnih razmerah. Osvobodilna vojna jim je omogočila, da so preživeli in da je precejšen del našega ozemlja priključen k matični državi. Prva povojna jugoslovanska ustava (leta 1946) je zagotavljala federativni status, kar je bila ena od zahtev narodnoosvobodilnega boja. Vsi vidiki samostojnosti pa niso bili doseženi. Začelo se je z odpovedjo lastni vojski (ki jo je nadomestila JA oz. kasneje JLA), centralistično vodeno upravo, politiko in gospodarstvom. Osvobodilna fronta je koalicijski značaj izgubila in oblast je v celoti prevzela komunistična partija kot edina in enotna politična predstavnic naroda, ki ne potrebuje drugih političnih skupin zunaj nje ali v njej. V Jugoslaviji so začeli uveljavljati revolucionarne ukrepe in obračunavati s starimi nosilci oblasti. Temen madež na težko izbojevani partizanski zmagi so pustili zunajsodni poboji domobrancev.

Zadnji dan avgusta 1945 je bil razpisan dokument o volitvah v ustavodajno skupščino Demokratične federativne Jugoslavije. Volitve so bile razpisane za 11. 11. 1945. Volilna propaganda s strani Ljudske fronte v Jugoslaviji oz. Osvobodilne fronte v Sloveniji je bila predvsem podajanje obračuna o svojem delu in skupno zasnovanje programa za nadaljnjo delo. Opozicija ni imela dovolj močne podpore, zato se je odločila za »pot abstinence,

---

² ČEPIČ, Zdenko Čepič et al. Zgodovina Slovencev. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1979, str. 888.

rovarjenja in lažne propagande doma in v tujini«³ z izgovori o nesvobodnih in neregularnih volitvah. Volilna udeležba je skoraj povsod preseгла 90 %, od teh 83,25 % za Tita in listo Ljudske fronte. Zaradi delovanja posameznih revolucionarjev, delujočih na Štajerskem in v Prekmurju, emigrantov iz Avstrije, ki so rovarili proti oblasti, neenakomernega razvoja OF, tako kot drugje po Sloveniji, in okupacijo Madžarske je bil volilni rezultat v Prekmurju negativen. Ustavodajna skupščina je 30. 1. 1946 sprejela ustavo Federativne ljudske republike Jugoslavije, marca pa se je že izoblikovala slovenska vlada. V ustavi so bile uzakonjene osnovne pridobitve narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije, dolžnosti in pravice državljanov. Najbolj te pridobitve poseblja 2. člen ustave:

»Slovenski narod si je v osvobodilni borbi in v skupni borbi vseh narodov Jugoslavije ustvaril svojo ljudsko državo Ljudsko republiko Slovenijo. Izražajoč svojo svobodno voljo živeti skupno z bratskimi narodi v federativni državi, se je slovenski narod na osnovi samoodločbe vključno s pravico do odcepitve in združitve z drugimi narodi ter na osnovi načela o enakopravnosti združil z drugimi narodi Jugoslavije in njihovimi ljudskimi republikami /.../ v skupno zvezno državo Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo.«⁴

Po ustavi oblast izhaja iz ljudstva, kateremu tudi pripada in izvaja oblast po izvoljenih predstavniških organih državne oblasti (ljudskih odborih). Ljudski odbori so bili v svojem območju najvišji organi državne oblasti v zadevah lokalnega in splošnega značaja.

Najmočnejša opozicijska sila je bila Katoliška cerkev (Cerkev). Proti njej je bila v štiridesetih letih usmerjena večina političnih, ideoloških, administrativnih in drugih ukrepov. Cerkev je bila ločena od države, cerkvene šole ukinjene, karitativna dejavnost prepovedana, Teološka fakulteta izključena iz sklopa univerz in še mnogi ukrepi, ki so omejevali dejavnost Cerkve. Vzroki za to so bili večplastni: medvojno ravnanje cerkvenih ustanov, bojazen, da bi Cerkev

---

³ Prav tam, 1979, str. 890.

⁴ Jugoslavija, Ustava Federativne ljudske republike Jugoslavije. Chicago: Slovenski ameriški Narodni svet 1946.

*Pred sodišči narodne časti so sodili tistim, ki so bili obtoženi sodelovanja z okupatorjem na umetniškem, gospodarskem, upravnem področju in niso bili označeni kot izdajalci oz. zločinci.

*Uvedli so jih z zakonom o kaznovanju zločinov in prestopkov zoper slovensko narodno čast, delovati pa so začela 4. 7. 1945 in delovala do 24. 8. 1945, ko so ta sodišča ukinili in vse obsojene izpustili.

*Na moralno oporečne apelirajo na razne čete, pripadnike drugih političnih opcij, v glavnem vsakogar, ki je drugače razmišljal in naj bi deloval proti oblasti med vojno ali po njej.

ogrozila novo revolucionarno oblast, veliko materialno bogastvo, nepopustljivost Vatikana do novih oblasti in nastajajočega družbenega reda.

Po vojni so potekali številni sodni procesi: procesi proti vojnim zločincem (narodnim izdajalcem, terorističnim skupinam in organizatorjem »kraljeve vojske« v domovini, proti tistim, ki so se v težkih gospodarskih razmerah okoristili (črnoborzijanci), procesi proti duhovnikom in dachauski procesi). Slednji so potekali zoper nekdanje taboriščnike pod obtožbo sodelovanja z gestapom in izvajanja sabotaž po vojni. Druga vrsta so bili procesi na t. i. sodiščih narodne časti,*ki so bila ustanovljena 5. 6. 1945 za reševanje/sojenje zločinov zoper slovensko narodno čast.* Takšna vrsta sojenj bi »moralno očistila«* slovenski prostor, obenem pa z zaplembo premoženja okrepila državni sektor. V prvi vrsti je Komunistična partija Slovenije, tako kot v drugih državah, želela omejiti samovoljno kaznovanje Nemcev, domobrancev in drugih »izdajalcev« narodnoosvobodilnega gibanja ter jim omogočiti pravično kaznovanje. Po drugi strani pa je z njegovim delovanjem hotela pripraviti teren za prve volitve. Kazni, ki jih je sodišče narodne časti izrekalo, so bile izguba narodne časti, lahko ali težko prisilno delo in zaplemba premoženja. Izguba narodne časti je pomenila izgubo vseh državljanskih in političnih pravic, izgubo javnih služb, časti in priznanj. Najdaljša kazen prisilnega dela je bila 10 let. Sedež sodišča je bil v Ljubljani, delovalo pa je v senatih, ki so delovali na sedežih okrožij in nekaterih okrajev. Senati so tudi potovali po terenu in sodili »na licu mesta«, npr. v povojnih taboriščih. Sojenja so tekla do 24. 8. 1945, ko so sodišča ukinili in vse obsojene izpustili.

Protidržavni odpor se je širil v več oblikah. Kmetje so nasprotovali ukrepom nove oblasti KPJ, kot so npr. obvezni odkup, oddaja, kolektivizacija kmetijstva in agrarna reforma. S 17. 12. 1945 je predsedstvo SNOS-a izdalo zakon o agrarni reformi in kolonizaciji v Sloveniji, zakon o razlastitvi posestev, ki jih obdelujejo viničarji in koloni (razlastijo jih brez odškodnine, izjema so bile zgolj majhne posesti, ki so bile pridobljene s prihranki). V zemljiški sklad pa je prišla tudi zemlja, ki je bila med vojno brez lastnikov, ali zemlja, kjer lastniki niso bili kmetje. Agrarna reforma je zemljo še bolj razdrobila, posledično so se razvile male in srednje kmetije, ki se niso bile sposobne preživljati zgolj od dela na zemlji. V Sloveniji se je poleg odhajanja v mesta pospešilo nastajanje posebnega sloja polkmetov – polproletarcev. Politiki

so se zavedali posledic, ampak jim je bil politični učinek važnejši kot poglobljanja ekonomskih in socialnih razmer.

V povojnem času je bilo v begunskih taboriščih, ki so jih organizirali nemški, italijanski in avstrijski zavezniki, veliko slovenske emigracije, ki so jih zanje organizirali zahodni zavezniki. Med njimi je bilo tudi veliko pripadnikov protikomunističnih vojaških formacij (četniške in ustaške organizacije, domobranci), sodelavcev okupatorjevega upravnega aparata, internirancev, delavcev na prisilnem ali prostovoljnem delu v nemškem rajhu, nasprotnikov nove jugoslovanske politične ureditve, mobiliziranih vojakov okupatorskih vojsk. Mednje spadajo tudi člani Dankove bande, saj jih je mnogo bilo med vojno mobiliziranih v okupatorsko vojsko. Ne smemo pa pozabiti na civiliste, ki so se umaknili pred nasiljem komunistične oblasti, ujetništvom ali preganjanjem oblasti. Tako so se zbrali emigranti in begunci, ki so bili v tujini že med NOB in se iz kakršnihkoli razlogov niso vrnili v domovino. Ti so po vojni v »obveščevalnih centrih«⁵ poskušali bande, »skrivače« in na splošno nasprotnike države povezati in z rušenjem komunističnega režima vzpostaviti Kraljevino Jugoslavijo.⁶ Prvi del načrta so bile propagandne akcije proti oblasti. »Z ustanavljanjem t. i. Matjaževih odborov in enot t. i. Matjaževe vojske so želeli vzpostaviti terensko organizacijo, ki bi pripravila teren za prihod jugoslovanske kraljeve vojske (tudi križarji*) in znotraj nje t. i. slovenske vojske v domovino«.⁷ Tako kot Kralj Matjaž, ki spi pod Peco, »bi ob prebujanju priboril ljudstvu njegove pravice«.⁸ Drug del načrta bi stekel s pomočjo Britancev in Američanov ter na podlagi »vzpostavljene terenske organizacije, ki bi z vojaškimi akcijami zrušila tedanji sistem v Jugoslaviji«;⁹ ta bi doprinesel k vrnitvi kralja Aleksandra II. Karađorđevića na oblast. Izdajali so časnik Matjažev glas, osrednje glasilo

---

⁵ ČOH, Mateja. Za svobodo, kralja in domovino: ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945–1952. Jelka Piškurić. Ljubljana, 2010: Študijski center za narodno spravo, str. 5

* Starosvetna ljudska legenda o sveti križarski vojski, ki jih je v srednjem veku papež pošiljal nad Saracene, brezbožnike in krivoverce.

⁶ Prav tam, str. 115

⁷ AS 1931, Istorijat kontrarevolucionarnih terorističkih organizacija i banditizma u FLRJ, prvi del, 004-5-0001/798.

⁸ HORVAT, Marjan. Kdo so bili pripadniki Matjaževe vojske ... in zakaj jim po vojni ni uspela kontrarevolucija. Mladina [Online]. 17. 2. 2011, 7 [28. 12. 2012]. Dostopno na spletnem naslovu: <<http://www.mladina.si/53193/kdo-so-bili-pripadniki-matjazeve-vojske>>.

⁹ ČOH, Mateja. Za svobodo, kralja in domovino: ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945–1952. Jelka Piškurić. Ljubljana, 2010: Študijski center za narodno spravo, str. 7.

*Razdajali so jih kurirji iz Avstrije, že vnaprej kuvertirane za vnaprej določene posameznike. UDV je postavila informatorje med poštno uslužbenke, katerih naloga je bila sestavljanje seznamov sprejemnikov tega glasila.

protikomunističnega gibanja od julija 1947 do 1949, izdanih je bilo kar 20 številk tega časnika.* V člankih je mogoče zaslediti prispevke o dogajanju v Sloveniji in Jugoslaviji ter njihovih komentarjih glede na razmere na mednarodnem parketu. Pomembno dejstvo je širjenje govoric po vojni 1945–1946 o 3. svetovni vojni med Zahodom in Vzhodom, tj. med ZDA in Veliko Britanijo na eni in SZ na drugi strani ter celo o vojni med Italijo in Jugoslavijo. Te govornice so partijski forumi, od politbiroja centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije (KPS) do mariborskega okrožnega odbora OF želeli umiriti, a se je strah med ljudi vedno bolj širil. Objavljali so tudi dele člankov tujih časnikov, ki so predstavljali značilnosti komunističnega režima na Vzhodu. Kritizirali so delovanje Komunistične partije Jugoslavije, razkrivali dejanja UDV-ja (Uprava državne varnosti), pisali o sodnih postopkih proti članom Matjaževega gibanja in o tem, »kako bo Titovega komunističnega režima kmalu konec«¹⁰ z intervencijo Američanov in Britancev, od katerih so zahtevali, da jih rešijo »komunizma z oboroženo silo«.¹¹ Novice* o ukrepih oblasti zoper njih, tistih, ki so bili vrnjeni s transporti v Jugoslavijo, niso bile spodbudne, saj so to bile »vesti o krvavem režimu, ki vlada v državi po uspeli komunistični revoluciji«.¹² Te vesti, »propaganda za kralja Petra II., njegov obisk v begunskih taboriščih in izjavah o vrnitvi«,¹³ je kar nekaj emigrantov odvrnilo od vrnitve domov, mnoge pa spodbudilo k izkoristku situacije.

Emigracije so po mnenju UDV-ja imele »eno skupno značilnost in en skupni cilj: jugoslovanska emigracija je bila protikomunistična in si je prizadevala zrušiti nedemokratično Titovo vlado«.¹⁴ Po zaslišanjih voditelja obveščevalnega centra v Gradcu Miloša Glišića - Zlatibora naj bi med emigranti vladalo prepričanje, da je Titova oblast »totalitarni režim KP, ki z državo ravna po načelih svoje partije in ne dopušča politične svobode ostalim strankam«.¹⁵ Usoda Matjaževega gibanja se je končala konec leta 1949, malo pozneje po informbirojskem sporu Sovjetske zveze in Jugoslavije leta 1948, ko so se spremenile

---

¹⁰Matjaževa vojska, *Matjažev glas*, september 1947, št. 2, str. 3.

¹¹ Prav tam, Novoletno voščilo – ali odkrita beseda v težkem času, januar 1948, št. 3, str. 1.

*Predvsem iz britanskih in ameriških časnikov, na osnovi le-teh so sami tiskali časnike, z vsebino o realnih razmerah v Jugoslaviji.

¹² ČOH, Mateja. Za svobodo, kralja in domovino: ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945–1952. Jelka Piškurić. Ljubljana, 2010: Študijski center za narodno spravo, str. 18.

¹³AS 1931, GOC Salzburg, str. 1, 422–465.

¹⁴ČOH, Mateja. Za svobodo, kralja in domovino: ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945–1952. Jelka Piškurić. Ljubljana, 2010: Študijski center za narodno spravo, str. 18.

¹⁵AS 1931, GOC Salzburg, str. 2, 171, 425–427.

zunajpolitične razmere in so britanske kot tudi ameriške okupacijske oblasti v Avstriji prepovedale kakršnokoli delovanje proti Jugoslaviji.

Pojav ilegalnih skupin so oblasti dojemale kot »imperialistične klike, ki so povzročali konflikte in organizirale »špijonažo in zaradi tega moramo ustvariti budnost proti vsem špijonom in diverzantom, ki prihajajo od zunaj«,¹⁶ je dejal republiški minister za notranje zadeve Boris Kraigher. Označil jih je kot »osnovni kanal, preko katerega skuša reakcija biti naše napore v borbi za socializem«¹⁷ in jih povezuje večinoma s »hujškaško anglo-ameriškimi elementi«,¹⁸ ki jih pošiljajo iz inozemstva in duhovščino. Član centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije (KPJ) Edvard Kardelj je bolj sistematično opredelil temeljna stališča KPJ o pojavu ilegalnih skupin oz. kot jih je sam imenoval »odpadniške tolpe« in reakcionarne skupine. »V borbi za novo Jugoslavijo, za ljudsko oblast in socializem so želele kontrarevolucionarne in izdajalske sile /.../ pod pokroviteljstvom in vodstvom reakcionarne katoliškega klera/.../ in v nenehnem sodelovanju z raznimi imperialističnimi obveščevalnimi službami«¹⁹ obnoviti delovanje domobranskih, četniških in ustaških organizacij. Sodeč po njegovem referatu naj bi ilegalne skupine delovale v prepričanju, da bo kmalu izbruhnila vojna med Sovjetsko zvezo in zahodom (Veliko Britanijo in ZDA), ki bi dokončala komunistično oblast. Člani teh organizacij, tako imenovani »špijoni tujega imperializma«, »zakrknjeni vojni zločinci«, »poklicni izdajalci in vohuni«, naj bi nasprotovali gospodarskim, političnim in družbenim ukrepom oblasti. K odkrivanju in uničevanju teh anomalij v družbi sta največ prispevali po Kardeljevem mnenju »budnost ljudskih množic«²⁰ in UDV.

V gradivih in virih Oddelka za zaščito naroda (Ozna) oz. pozneje preimenovane v Upravo državne varnosti (UDV)²¹ je mogoče zaslediti naziv »Matjaževo gibanje« za nastanek, organizacijo in delovanje ilegalnih skupin v Sloveniji v letih 1945–1949.

---

¹⁶ AS 1589/III, Centralni komite Zveze komunistov Slovenije, 1945–1990, šk. 3, a.e. 211, Referat Borisa Kraigherja na konferenci okrajnih in rajonskih sekretarjev 23. julija 1947.

¹⁷ AS 1589/III, Centralni komite Zveze komunistov Slovenije, 1945–1990, šk. 3, a.e. 211, Referat Borisa Kraigherja na konferenci okrajnih in rajonskih sekretarjev 23. julija 1947.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ AS 1931, V. kongres KPJ, str. 321.

²⁰ Prav tam, str. 322.

²¹ Vsa gradiva o teh gibanjih hrani Arhiv Republike Slovenije (ARS).

* Oznaka za ilegalne skupine, omenjena v poročilih UDV-ja.

Na tem seznamu sem navedla zgolj najpogosteje omenjene »tolpe in bande«* iz arhivskega gradiva Arhiva republike Slovenije (AS).

- Banda Palček
- Banda Poklač
- Banda Požar Franca
- Sernečeva banda
- Banda Tomanič Martina
- Šajnovičeva banda
- Slanova banda
- Markojeva banda
- Banda Žakelj Jakoba
- Banda Rigo Murati
- Skamličeva banda
- Humska banda
- Banda Slavec Ivana
- Banda Ahačič-Lavseger
- Banda Zajc Jakoba
- Banda Sladki Vrh
- GROM
- SAKO
- SPA
- OBO
- G.R.I.
- Balkanska straža
- Mladi muslimani²²

---

²² AS 1931, šk. 484, Banda Sernec, Banda Poklač; šk. 485, Slanova banda, Šajnovičeva banda, Banda Tomanič Martina, Banda Zajc Jakoba, Organizacija belih orlov – OBO, SAKO – ilegalna organizacija, SPA – ilegalna organizacija, GROM – ilegalna organizacija; šk. 486, Humska banda, Banda Palček, Banda Požar Franca, Banda Rigo Murati, Skamličeva banda, Banda Sladki Vrh; šk. 491, Ilegalna organizacija Mladi muslimani, Banda Žakelj Jakob, Št. Jošt, Banda Slavec Ivana, Markojeva banda, Ilegalna organizacija Balkanske straže, Banda Ahačič-Lavseger, Ilegalna organizacija G.R.I.

Pomembno je omeniti, da so izvajali oborožene akcije in umorili kar nekaj članov Osvobodilne fronte (OF) in KP. Glede tega pa je treba še spomniti na to, da je mnogo ljudi doma skrivalo orožje; bodisi so ga obdržali iz vojne bodisi so ga zaplenili v napadu na kakega vojaka ali miličnika.

3.2 Družbene in gospodarske razmere

Okupator in pomagači so povzročili veliko materialnih in človeških žrtev, saj so še med umikanjem pobijali ujetnike, ropali in uničevali, česar niso mogli ukrasti. Poglavitne dejavnosti po vojni so bile normalizacija stanja, graditev nove infrastrukture in zaživetje na novo. Ocene o materialni škodi v Sloveniji so presegale 1,8 milijarde dolarjev, »na narodnem premoženju okoli 810 milijonov dolarjev«, ²³ v katero spada četrtnina vrednosti industrijskih objektov. Tudi na kmetijskih območjih je bila velika škoda, po podatkih naj bi bilo »poškodovanih 31 145 kmečkih hiš in gospodarskih poslopij, 16 993 pa delno poškodovanih«. ²⁴ Največ škode je bilo na »Krškem polju, v okolici Ptuja, v Mariboru, v Šmarjah pri Jelšah in na Kočevskem«. ²⁵ V mestih se je godilo podobno, porušene stanovanjske in javne zgradbe, poškodovane zgradbe bolnišnic, šol, porušeni mostovi in cestni podporni zidovi, ki so ovirali promet in zmanjšali preskrbo prebivalstva.

Sredstva za obnovo dežele je prispeval sklad za obnovo dežele in pomoč opustošenim krajem, ki je »nastal iz sredstev od prodaje blaga UNRRA«. ^{26*} Po letu 1945 je bilo uvedeno udarniško delo.

Udarniško delo je potekalo v več oblikah: kot delo preko rednega delavnika, večanje delovne storilnosti, prizadevanje za izboljšanje delovnih postopkov in zmanjševanje stroškov, prostovoljno čiščenje ruševin, gradnja novih domov ipd.* Poseben problem je predstavljala

---

²³ SLOVENIJA PO OSVOBODITVI: Obdobje administrativnega socializma 1945—1952 [Online], [citirano: 25. 11. 2012]. Dostopno na sp. naslovu: <http://www.savel-hobi.net/leksikon/zgodovina_sl/slovenija.htm>.

²⁴ Prav tam.

²⁵ ČEPIČ, Zdenko Čepič et al. Zgodovina Slovencev. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1979, str. 891.

²⁶ Prav tam, str. 893.

* UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), ameriška organizacija, delujoča med leti 1943 in 1948, ki je skrbela za pakete hrane, oblačila, stroje, notranjo opremo, v glavnem za osnovne potrebščine ljudi po 2. svetovni vojni.

* Omeniti je še treba mladinske delovne akcije in t. i. »udarniške nedelje«, na katerih so se zbrali delavci raznih tovarn, nato odšli na deželo in tam pomagali pri obnovitvi pokrajine/naselij (opravljanje obrtne dejavnosti, čiščenje ruševin, gradnja novih poslopij).

Slika 1: Ljudje na udarniškem delu na Šentiljski cesti (Vir: [Online] [12. 1. 2013]. Dostopno na: <http://ukmdomblog.blogspot.com/2012/03/vabilo-nemci-in-maribor-stoletje.html>).

obnova hiš in gospodarskih poslopij na podeželju, saj je bilo 18 700 družin brez strehe nad glavo ali pa so imeli zasilno zavetje.²⁷ Mednje ne prištevamo izseljencev, ki so se vračali domov. Do zime so zgradili šole, usposobili cestno in železniško omrežje in nadaljevali obnovo še v letu 1946, ko so vodilno vlogo prevzele obnovitvene zadruga. Kot prvi in najpomembnejši cilj po na hitro narejenem obnovitvenem načrtu si je slovensko vodstvo zastavilo predvojno raven industrijske proizvodnje. Glavnina del je bila opravljena z brezplačno delovno silo: prostovoljnimi in udarniškim delom ter prisilnim delom političnih zapornikov in vojnih ujetnikov. 29. 6. 1945 so uvedli tudi novo valuto, dinarje. Z organizacijo politične oblasti je potekala krepitev državnega sektorja v gospodarstvu.

---

²⁷ BAJT, Drago et al. Slovenska kronika XX. stoletja. Marjan Drnovšek (ur.) et al. Ljubljana: Nova revija, 1995, str. 145.

Izvajali so konfiskacijo (zaplemba brez odškodnine nemškega rajha in njegovih državljanov v Jugoslaviji),* nacionalizacijo* (podržavljanje podjetij, tovarn ...), sekvestracijo (prisilna uprava imetja tujih državljanov) in odvzem vojnega dobička. S skupkom teh ukrepov so ukinili

Slika 2: Mladinske udarniške akcije (Vir: [Online][12.1.2013].Dostopno na: <
<http://ukmdomblog.blogspot.com/2012/03/vabilo-nemci-in-maribor-stoletje.html>>.

kapitalistično gospodarstvo in ga spremenili v centralno plansko.

Za razumevanje takratnega družbenega dogajanja pa moramo pogledati še v zakulisje družinskega življenja. Po vojni je bilo treba življenje zastaviti na novo. Ljudje so se počasi vračali iz pregnanstva, iz taborišč, vojske. Prometne zveze so bile slabe, najbolj zanesljivo prevozno sredstvo je bilo kolo. Čeprav je država obljubljala boljše življenje, je lahko zagotovila le nizek družbeni standard. Zaščite pri delu skoraj ni bilo. Najtežje je bilo za tiste, ki so ostali brez domov, in mlade družine. Najtežje vprašanje je bilo stanovanje. Novogradnje so bile redke (večinoma blokavska naselja), malokateri srečnež se je lahko vselil v redke novozgrajene bloke ali hiše, ki so težile k »enakosti in opustitvi delitve na boljšo sprednjo in slabšo zadnjo stran hiše«. ²⁸ Družine so v glavnem živele v podnajemniških stanovanjih.* Z

---

*V to skupino niso spadali aktivisti, ki so delovali v narodnoosvobodilnem boju ali ga podpirali. Zraven so spadali še vojni zločinci in njihovi pomagači, ne glede na državljanstvo.

* Sprejeta z zakonom o nacionalizaciji privatnih gospodarskih podjetij v 42 panogah.

rojstvom otrok se je pojavilo vprašanje varstva. Porodniški dopusti so bili komaj omembe vredni, vrtci pa omejeni na mestno okolje in še to redki. Posebno v povojnih blokih so se naseljevali ljudje »socialne enovitosti, saj so morali ob naselitvi ustrezati podobnim pogojem«. ²⁹ Zanje so značilni sosedski odnosi, kar bomo lahko zasledili tudi v notranji organizaciji Dankove bande. Družine so imele skupne interese in probleme, pogosto so »stkale mreže medsebojne pomoči, sestajali so se na dvoriščih pred hišami ali v sosednjih lokalih«. ³⁰

Preskrba je zaradi posledic vojne na eni strani in zaradi usmeritve v industrializacijo na drugi povzročila korenite spremembe v prebivalstvenem sestavu. Najtežje vprašanje je bilo, kje in kako dobiti hrano za vse večje število zaposlenih pri gradnji tovarn. Ob koncu vojne je racionirana preskrba, ki je veljala že ves vojni čas, postala sistemska ureditev; prav tak je bil sistem odkupa oz. obvezne oddaje presežkov kmetijskih pridelkov. Šlo je za administrativen ukrep, ki je veljal do leta 1952. Za politiko odkupa je bilo značilno, da je oblast kmetom določila samo obveznosti: količine, odkupne cene pa tudi kazen. Posebno področje je bil odkup mesa in maščob. Kmetom je bilo prepovedano klanje živine; za zakol so morali dobiti »odobritev veterinarja in predstavnika krajevne oblasti«. ³¹ Na mizah večinskega prebivalstva je bilo mogoče najti enolončnice, redkokdaj meso in sladkor, saj sta le-ta bila dražja, fižol, krompir, žgance in mleko. Vrsta in način priprave jedi sta bila skladna s skromnimi razmerami in nepotrata. Živila in potrebščine so kupovali z živilskimi nakaznicami. V takratnih razmerah ni bilo dosti blaga v obtoku, zato so ženske same šivale ali pa so si kupile blago na nakaznice, katerega so dale pozneje sešiti. Moški so se oblačili po ruskem/sovjetskem vzoru.

Socialne, družbene in politične razmere so doprinesle k nezadovoljstvu in napetostim med ljudmi. Te so se kazale predvsem v obliki kriminalnih, antipolitično-propagandnih skupin in množičnem izseljevanju iz jugoslovanskega prostora.

---

²⁸ ČOH, Mateja. Za svobodo, kralja in domovino: ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945–1952. Jelka Piškurić. Ljubljana, 2010: Študijski center za narodno spravo, str. 61.

*Šele 1958 so oblasti uvidele stanovanjsko stisko in nanizale ukrepe za njihovo izboljšanje.

²⁹ FERLEŽ, Jerneja. Mariborska dvorišča: etnološki oris. Maribor, 2001: Mladinski kulturni center, str. 236.

³⁰ Prav tam, str. 237.

³¹ BAJT, Drago et al. Slovenska kronika XX. stoletja. Marjan Dmovšek (ur.) et al. Ljubljana: Nova revija, 1995, str. 151.

4. KRIMINAL V POVOJNI SLOVENIJI

Pojav kriminala, čeprav kot negativen pojav, je absolutno odvisen od materialnih pogojev za življenje določene družbe. V kapitalističnih državah niso kaznive ogromne borzne špekulacije na škodo ljudstva, v socialistični družbi pa so strogo kaznive. V Jugoslaviji 1945 so bile poleg ljudske oblasti z delavskim razredom in KP na čelu, njihovim nedvoumnim socialističnim programom skoraj vse ekonomske pozicije v rokah privatnikov. Ukrepi oblasti za njihovo »oblabeitev in razlastitev so vneli odpor odstavljenega razreda«,³² ki se je kazal v kriminalnih dejanjih. Gibanje kriminala je bilo torej »odraz borbe napredne družbene nadstavbe proti reakcionarnim ekonomskim osnovam, ki predstavljajo zavoro družbenega razvoja«. ³³ (Z nadstavbo mislijo način življenja, državo, kulturo – osnova, na kateri je grajena človeška družba). Odpor se je kazal v ekonomskih kaznivih dejanjih, naperjenih proti splošnemu ljudskemu premoženju, premoženju zadrug in drugih družbenih organizacij, nedovoljeni trgovini, špekulacijam in gospodarski sabotaži. Glavni vzroki se kažejo v družbeni ureditvi, napredna in pravična družba namreč ne nudi osnov za takšna dejanja. »Človek, kateremu je življenjska eksistenca zasigurana /.../ se ne bo zatekel h kriminalu, medtem ko je brezposeln in brezpraven človek na poti k temu, da krade ali celo ubija«. ^{34*} Zapeljale in sprejele so med svoje vrste marsikaterega mladega človeka ter uporabile dobro premišljen manever kot refleksijo stanja v družbi. Med križarji si našel tudi »viničarske sinove in celo bivše partizane in miličnike«. ³⁵ Tudi to je odraz posebnih razmer, ki so utegnile pripeljati šibke ljudi na drugo stran. V dobrih treh letih je UDV v bojih ubila 114 banditov, ujetih pa jih je bilo 516. ³⁶

---

³² Gibanje kriminalitete v Sloveniji v letih 1945–1949. *Ministrstvo za notranje zadeve Ljudske republike Slovenije: Kriminalistična služba*, 1. 9. 1950, leto I., št. 2, str. 2.

³³ Prav tam.

³⁴ Prav tam, str. 9.

³⁵ Prav tam, str. 4.

³⁶ AS 1931, V imenu Kralja Matjaža – uvod, str. 3.

5. DANKOVA BANDA

5.1 Notranja organizacija in strategija roparskih pohodov

Bando je sestavljalo 25 članov. Glava tolpe je bil Danko Milan, ki je skoraj vse člane v bando uvedel in organiziral večino roparskih pohodov. V skupini jih je obdržal z grožnjo »o požigu in smrti, če bi se upirali ali zbežali«. ³⁷ Ženske, ki so bile soudeležene roparskih pohodov, so bile partnerice glavnih organizatorjev ali prisklednice. Zbirališča teh kriminalcev so bile razne gostilne, kot so Zupan v Brezju, gostilna Pintarih na Tržaški c., gozd pri Pipenbaherju, pri Danku na Pobrežju, v bližnji gostilni Zamuda na Pobrežju, gostilni Beranič, pri Valečiču doma, hotelu Zamorc, gostilni Beli križ v Dornavi med 16. in 17. uro.

Pred natančnim opisom poteka roparskih pohodov je treba razdeliti Dankovo bando na tri skupine, kajti vsi niso vedno ropali, sicer pa so se združevali v skupine po 3–5 oseb.

Prvo skupino so predstavljali: brata Danko, brata Iskra in Slavko Pipenbaher in Berta Bojetn. Ta skupina je bila najmanj organizirana, surova in brutalna, zbirali so se bolj priložnostno, kadar se jim je pač zahotelo, in ni jim bilo mar, koga bodo oškodovali. Čeprav moram opozoriti, da niso ropali zelo siromašnih ljudi, družin. So pa bili najbolj brutalni, nasilno pohotni in grobi.

Drugo skupino so sestavljali Čepe Jožef, Šantl Franc, Korošec Rudolf, Andrej Koželj, Sok Jožef, Krajnc Franc, Cestnik Jožef in Breznik Štefan. Korošec Rudolf, Breznik Štefan in Sok Jožef so bili glavni organizatorji teh pohodov in so se najprej pozanimali o bodočih žrtvah, velikokrat znancih ali sodelavcih. Breznika je med ropom oškodovani celo prepoznal kot sodelavca pri železnici. Poleg tega se je še spomnil, da ga je junija vprašal, kje stanuje. ³⁸ Ta skupina je bila bolj organizirana, namreč preden se je odpravila na roparski pohod, se je pozanimala o premoženju oropanih družin oz. založenosti oropanih trgovin. Točno so vedeli, kam gredo, po kaj gredo in kako bodo to izpeljali. Ropali so ponoči, navadno ob vikendih. Predstavljali so se kot belogardisti in križarji. Z javnim prometom, torej z vlakom ali avtobusom, so se odpeljali do Pragerskega, kjer so izstopili in pot nadaljevali peš. Ob prihodu niso pozvonili ali

---

³⁷ SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ (arhivska škatla) 76, Zapisnik zaslišanja obtožencev, 1. zvezek.

³⁸ Prav tam, Poročilo o pojavu križarske bande, Tek. št. 723/46, II 3.

potrkali, temveč so splezali kar preko strehe, oropanim pa zagrozili s križarsko vojsko. Vsak, ki je dal denar, je moral podpisati potrdilo, da ge je dal križarski bandi.

Tretjo skupino pa so sestavljali vodja Milan Poljšak, Iskra Štefan, Vajngerl Jožef, med katere so se vključevali tudi člani prvih dveh skupin. Ne moremo ostro zarezati, kje je meja, saj je njihovo medsebojno sodelovanje preko posoje orožja do vodenja tolpe bilo prevečkrat enotno.

Strategija roparskih pohodov je bila dobro vnaprej organizirana, izvedena večinoma med vikendi. Njihov »rajon« ni posegal v mesto, ampak je segal od Selc v Slovenskih goricah do Selnice ob Dravi ter do Trakoščana v Ljudski republiki Hrvaški. »Obiskovali« so bogatejše kmete ali poznane bogate privatnike, delavce, zadružne prodajalne, trgovine, za katere se je vedelo, da imajo doma shranjen denar ali so ga dobili zaradi službenih obveznosti³⁹ ali če so kaj prodali partizanom⁴⁰ ali vsaj živež in da v bližini nihče ne bo posumil, kdo so. Mnogokrat so se prenačili, saj so žrtve ropov včasih prepoznale storilce. Da jih pa ne bi prepoznali, so se namazali s sajami ali kakšnimi temnejšimi barvami. Kot prevozno sredstvo so uporabili kolesa, ki pa so jih večino pokradli in pozneje preprodali. Na »obiske« so hodili od 10. do 3. ure zjutraj. Vedno so se odpravili na pohode ob mraku in počakali v bližnjem gozdu ali gostilni, da se popolnoma zmračí. Tam so se tudi preoblekli v uniforme NM (bandit je zatrdil celo, da jo je dobil od ustreljenega miličnika)⁴¹ ali OZNE, črno švabsko SS-suknjo, angleško uniformo,⁴² včasih tudi v temnejša civilna oblačila. Na glavi so nekateri nosili kapo z rdečekrakó zvezdo (titovka) ali z jugoslovanskim grbom in belo zvezdo (grb bivše Jugoslavije), križem (znakom križarjev),⁴³ črne nogavice, okoli leve roke obvezan bel trak⁴⁴ ali prišite tri bele križe na rokavu.⁴⁵ To je bila zgolj farsa, s katero so želeli oblasti dati vedeti, da naj bi delovali proti njej, saj se ne strinjajo z njenimi ukrepi in vladavino.

---

³⁹ Prav tam, Zapisnik tovariša Harb Franca/Dodatni zapisnik NM Maribor, Tek. št. 856/46, VI-6.

⁴⁰ Prav tam, Kramberger Ana zaslišanje, Tek. št. 531/46.

⁴¹ Prav tam, Zasliševanje oškodovancev roparskega pohoda, Tek. št. 712.

⁴² Prav tam, Izjava tov. Harb Franca/Dodatni zapisnik, Postaja NM Maribor, Tek. št. 856/46, VI-6.

⁴³ Prav tam, Postaja NM Hoče, Poročilo o roparskem napadu, Tek. št. 735/46.

⁴⁴ SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ (arhivska škatla) 76, Postaja NM Košaki pri Mariboru, Zapisniki zaslišanij prič, Tek. št. 657/46.

⁴⁵ Prav tam, Prijava križarske bande, Tek. št. 752/46, II 6.

Pred hišami so se postavili pred vhodna vrata in se zadržali, da je prišla NM oz. OZNA, partizani, vojaška patrila jugoslovanske armade, češ da morajo nekatere stvari preveriti ali pa so jih poklicali kar po imenu, npr. »Konrad odpri!«⁴⁶ ali »Golob odpri nujno, tukaj OZNA«.⁴⁷ Zaradi varnosti, da se jim nihče ne bi približal, je nekdo zunaj stražil, to so navadno bile ženske ali pa moški brez orožja. Navadno so v hišo vstopili trije člani tolpe, ki so se med seboj trudili govoriti občasno tudi srbohrvaško, rusko, italijansko,⁴⁸ nemško, s prepoznavnim domačim naglasom.⁴⁹ Pri vходу so žrtvam posvetili v obraz, tako da jih ti ne bi videli in prepoznali, ter ukazali »ROKE V VIS« in naj takoj ugasnejo svetilke, če jih pa niso, so v svetilke ustrelili. Nato so vstopili v hišo in sklicali vse ljudi v hiši v skupen prostor. Starejše žrtve in mlajše moške so postavili v kot, kjer so morali klečati in čakati na (ne)milost roparjev. Če so imeli boljšo obutev na nogah, so jim ukazali, naj čevlje sezujejo. Te so si pozneje sami obuli, svoje pa vrgli pod štedilnik.⁵⁰ Nekdo od članov bande je čuval žrtve in jim grozil s strelom, če se bodo premaknili ali poskušali pobegniti, drugi pa so začeli odpirati omare, premetavati, razdejati, da bi prišli do zelenega. Če oškodovanci niso povedali, kje imajo skriti denar, je eden od kriminalcev rekel: »Če najdemo denar, smrt tvoja«.⁵¹ Glava družine je morala pokazati OF legitimacijo ali osebni dokument, in če jo je imel, so ga pretepli ali pa raztrgali izkaznico. V listnici poleg legitimacije so navadno imeli tudi denar, kar so »križarji« izkoristili in povlekli denarnice iz njihovih rok. Po navadi so vprašali še po pripadnosti OF in sodelovanju v NOB-u. Kdor je odgovoril, da je član OF-a in da je sodeloval v NOB-u, je bil pretepen. V svojih kriminalnih dejanjih niso imeli nobenih ozirov, koga ropajo, koliko mu bodo vzeli in koliko bo le-temu ostalo. Nasilno pa niso ravnali zgolj z odraslimi, temveč tudi z otroki. V primeru iz Kungote pri Mariboru je član bande udaril otroka, ker ga je čudno pogledal.⁵² Brutalna surovost se je kazala tudi v neobvladljivi pohotnosti, dekleta, tudi mladoletna, so morala oditi z enim članom v sobo na ukaz. Vse druge člane so držali in grozili s pištolo na glavi, tako da niso mogli ničesar narediti ob krikih deklet. Iz zapisnikov je bilo možno razbrati tudi podlost in nemoralno banditov, dekle je bilo posiljeno večkrat s strani več članov tolpe. Bila je

---

⁴⁶ Prav tam, Poročilo o ropanju križarske bande, Opr. št. 6190.

⁴⁷ Prav tam, Zapisnik o zaslišanju Golob Antona, Opr. št. 619.

⁴⁸ Prav tam, Postaja NM Hoče, Tek. št. 667/46 VI-6.

⁴⁹ Prav tam, Postaja NM Košaki pri Mariboru, Tek. št. 657/46.

⁵⁰ Prav tam, Postaja NM Fram, Zaslihanje oškodovanca, Tek. št. 712.

⁵¹ Prav tam, Zaslihanje oškodovanca (priče) Sv. Kungota, št. 6, Opr. št. I.4.

⁵² Prav tam, Zaslihanje oškodovanca (priče) Sv. Kungota, št. 7, Opr. št. I.3.

bolna in kljub njeni šibkosti so nadaljevali s posiljevanjem, pokonci pa so jo držali s pištolo, umerjeno v glavo, in črno kavo. V zapisniku zaslišanj prič je možno zaslediti tudi primer, ko je dekle pobegnilo skozi okno, vendar so jo pozneje ujeli in brutalno pretepli.⁵³

Popolne brezobzirnosti in brezčutnosti pa le niso kazali, kar ponazarja primer v Prepoljah, ko so nameravali oropati nekega kmeta, vendar ga niso, saj je pri sebi imel zgolj 19 dinarjev.⁵⁴

Ukradli so vse, kar je bilo dragoceno: poročne prstane, denar, kolesa, blago za obleke, ure, jakne, razna druga oblačila, milo, vžigalice, srebrnino, zlatnino, usnjene denarnice, rjuhe,⁵⁵ prte, prevleke za vzglavnike, sukance,⁵⁶ nogavice, orožje, predvsem pa hrano, kot so meso, mast, moka in sladkor. Na koncu ropa so še dodali, »dobili boste vse povrnjeno, kar mi bomo vzeli, mi nismo taki kakor partizani«, ki še »dandanes niso nič vrnili ljudem«.⁵⁷

Včasih niso niti ropali, temveč samo prosili, če si lahko spečejo jajca, in dodali, da so prišli iz Trsta.⁵⁸

Po končanem ropu so izkoristili strah ljudi, se usedli za mizo in se nažirali z žganjem in hrano. Preden so odšli, so jih vprašali, če poznajo križarje, in zagrozili, da ropa ne smejo prijaviti policiji, saj so križarji in da le-ti potrebujejo hrano in denar.⁵⁹ Potem je nekdo od članov poklical vodjo z nazivom »Komandant«, »češ da ima odzunaj vse zasedeno od italijanske vojske«⁶⁰ in da »je cela vas obkoljena«.⁶¹ Zagrozili so jim, da ne smejo do jutra zapustiti hiše, saj naj bi do takrat pred njo stražili. Čez pol ure je šel še nekdo od članov tolpe nazaj gledat in preverit, če ni kdo pobegnil.⁶²

Manever, s katerim so želeli utemeljiti svoja kriminalna dejanja, je nakazoval nasprotovanje oblasti in NOB-u, saj je član bande oškodovancu po tem, ko je priznal, da je bil v partizanih,

---

⁵³ SI_PAM, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (II. del spisa), 1946, AŠ (arhivska škatla) 77, Okrožno sodišče Maribor, Kazenska zadeva proti Danko Milanu in tovarišem, zvezek 1-2.

⁵⁴ Prav tam, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ (arhivska škatla) 76, Postaja NM Maribor, Zapisniki zaslišanj prič-Prepolje, Opr. št. I.16.

⁵⁵ Prav tam, Postaja NM Radvanje pri Mariboru, Pojav roparske bande-poročilo, Tek. št. 846/46.

⁵⁶ Prav tam, Zapisnik 847/46.

⁵⁷ Prav tam, Postaja NM Sv. Peter pri Mariboru, Zapisnik zaslišanj oškodovancev, Tek. št. 501.

⁵⁸ Prav tam, Postaja NM Fram, Tek. št. 712.

⁵⁹ Prav tam, Zaslišanje oškodovanca Bučer Antona, Tek. št. 699.

⁶⁰ Prav tam, Prijava križarske bande, Tek. št. 748/46, II-8.

⁶¹ Prav tam, Zaslišanje oškodovanca Lešnik Matilde, Tek. št. 698.

⁶² Prav tam, Zaslišanje oškodovanca (priče), Tek. št. 520, I. 2.

zagrozil, »da mu bo zavezal oči ter odgnal s seboj in napravil hladnega«. ⁶³ Olja so še dodatno prilili na ogenj z izjavo: »Boljše bo, ko bo Peter prišel znova na vlado.« ⁶⁴ S stene so strgali sliko maršala Tita, ⁶⁵ v nekaterih primerih pa so jo morali celo pojesti. ⁶⁶

Izdajali so se za križarje (z Boča), ⁶⁷ Petrovo vojsko, gardo, ⁶⁸ ki se bori za kralja, ki je že v Ljubljani. ⁶⁹ S tem so izražali »reakcionarske in protiljudske elemente«. ⁷⁰ Orožje za obrambo so imeli Pipenbaher Slavko (bivša jugoslovanka 9 mm), Danko Milan (samokres 6.35 mm), Štefan Breznik (Beretto 9 mm) in Korošec (štajerko), preostali so si jih pridobili kot plen v teku roparskih pohodov.

Da bi si zagotovili svojo varnost in prikriji svojo identiteto, so se nazivali »Komendant«, »Major«, »Kapetan«, kar nakazuje na vojaška načela organizacije in da niso sami, da imajo podporo več tisočih vojakov pred hišo oropanih. »Straža pridi notri« ⁷¹ je dober primer nazivanja svojih pajdašev v tej organizaciji, ali pa »Gospodine majore, straža je razpostavljena«. ⁷² Odšli so z grožnjo, da bodo »zažgali hišo z njimi vred«, in če jih izdajo, da se bodo vrnili in jih vse pobili.

5.2 Prišli so jim na sled

Ukrepi policije so kmalu sledili, sprva so prepovedali odpiranje stanovanja v okolici v nočnih urah, organi Ljudske oblasti so pripravljali zasede, vaščani pa vaške straže. Širiti so se začele govorice, da naj bi ropali križarji, katerih naj bi bilo med 300 do 500. ⁷³

Sprva je bil »na sumu bivši član NM«. ⁷⁴ Vodja naj bi bil visok, suhega dolgega obraza, kodrastih las, star okoli 30 let, oborožen z lovsko puško. ⁷⁵ Drugi naj bi bil okoli 20 let star,

---

⁶³ Prav tam, Postaja NM Rače, Prijava križarske bande, Tek. št. 561/46 II.

⁶⁴ Prav tam, Postaja NM Fram, Zaslisanje oškodovanke Neže Pristavnik, Tek. št. 716.

⁶⁵ ŽIST, Damijana. Roparski pohodi Dankove kriminalne tolpe. Večer, Črna kronika, 2007, str. 27.

⁶⁶ SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ (arhivska škatla) 76, Postaja NM Hoče, Zapisnik zaslišanja oškodovanca, Tek. št. 856/46.

⁶⁷ Prav tam, Zapisnik zaslišanj oškodovanih, Tek. št. v. 801/1.

⁶⁸ Prav tam, Zapisnik zaslišanj oškodovancev, Tek. št. 716.

⁶⁹ Prav tam, Izjava Jana Hanuša.

⁷⁰ Prav tam, Obsodba KO 348/46-13, str. 7.

⁷¹ Prav tam, Postaja NM Sv. Miklavž pri Mariboru, Poročilo o roparskem pohodu, Tek. št. 520.

⁷² Pam, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ (arhivska škatla) 76, Zapisnik zaslišanja obtoženih Valečič Tomaž, zvezek 4-4.

⁷³ ŽIST, Damijana. Roparski pohodi Dankove kriminalne tolpe. Večer, Črna kronika, 2007, str. 27.

mlajši. Organi ljudske oblasti so bili zaskrbljeni, saj so imeli nenadoma opravka z dobro, po vojaškem vzoru organizirano tolpo, ki je dobro premislila o izbiri orožanih žrtev, saj so jih izbirali glede na osebne, politične in materialne lastnosti. Izdajajo se za organe ljudske oblasti, torej vojaško patrolo, NM, OZNO, kar naj bi izrazito izražalo protiljudsko stališče. Na nogah so bili vsi organi ljudske oblasti, nato pa so začeli poizvedovati po imenih nekaterih osumljenih. Štefan Iskra naj bi »večkrat manjkal v službi, drugič je bil zaspan« in rad je zamujal v službo.⁷⁶ Na podoben način so razkrili Štefana Breznika in Jožeta Cestnika. Narodna milica je prišla na sled, saj so kupci ukradenih predmetov spregovorili o imenih banditov in pričali proti njim.

Vsi napor organov oblasti in strah ljudstva so začeli pojenjati od 31. 7. 1946, ko je šef odseka za notranje zadeve zaradi nekaterih prometnih prekrškov prišel v TAM. V tovarni je slišal prepir žensk glede nekakšnih pohodov. Ena je celo drugi dve zmerjala, »da sta nemoralni, pokvarjeni in goljufivi pri delitvi plena«.⁷⁷ V tem prepiru so bili pogosto izrečeni priimki Danko, Breznik, Iskra in Korošec. Po prepiru je sledil eni od delavk do doma, kjer se je izkazalo, da živijo mama in sestra Vlada ter Milana Danko. Zato je naročil upravniku pošte na Teznu, naj Dankovi mami pošlje sporočilo o pošiljki, ki jo mora prevzeti na pošti. Med potjo do pošte so jo kriminalisti prestregli in jo odpeljali na osemurno zaslišanje. Prva je spregovorila mama, »ki je bila natančno obveščena o roparskih pohodih«, ⁷⁸ povedala je tudi, kje je skrivno podzemno skrivališče v Stražunskem gozdu in imena 15 članov tolpe. Narodna milica je organizirano in skupno aretirala skoraj vse člane Dankove bande, razen Franca Šantla, ki jim je pobegnil in so ga ujeli komaj dve leti pozneje.

Milan Danko je zatrdil, da ga je v to ilegalno organizacijo uvedel Korošec Rudolf, ki je povabil 1. 5. 1946 Štefana in Vlada Danko, Godca, Anženiča in Vinka Horvata, da bi zaigrali v gostilni Zupan v Brezju. Tisti večer naj bi Korošec pristopil in povabi Milana Danko, da gresta po

---

⁷⁴ SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ (arhivska škatla) 76, Postaja NM Hoče, Poročilo o poteku raziskave, Tek. št. 735/46.

⁷⁵ Prav tam, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ (arhivska škatla) 77, Javno tožilstvo okrožja Maribor/Preiskovalni oddelek, Tek. št. 856/46.

⁷⁶ ŽIST, Damijana. Roparski pohodi Dankove kriminalne tolpe. Večer, Črna kronika, 2007, str. 27.

⁷⁷ Prav tam.

⁷⁸ Prav tam.

denar, »ne kam, ne h komu, ne o kakšnem denarju«,⁷⁹ še dodaja Milan Danko v prvem zaslišanju 3. 8. 1946. Medtem je Korošec še večkrat obiskal Danka in se zmenil, da se dobita neki ponedeljek na Dupleškem mostu. Preden sta se približala hiši, se je Korošec namazal s sajami. Po ropu so plen razdelili v Dogoškem gozdu za Dravo. Najbolj primeren za priznanje se je kriminalistom zdel Vlado Danko, ki je veljal za uživača v hrani, pijači in cigaretah. V slabih zaporniških razmerah si je kmalu zaželel dobre hrane in pijače, zato so ga zasliševalci izpraševali kar med uživanjem polne mize dobrot. Požrešnost in lakomnost sta ga izdali, po večurnem zaslišanju je izdal pajdaše, kljub grožnjam o izdaji, ki se bo v dotičnem primeru končala s smrtjo.

Pri soočenju so se zločinci izkazali kot pravi kriminalci in so skušali valiti krivdo drug na drugega. Vsi so na koncu priznali svojo krivdo pod težo obtožnih dokazov.⁸⁰ Danko Vlado je na zaslišanjih lagal, da so bili milostljivi do pogorelcev in revnih samskih žena, kar pa ne drži, saj so pričanja prič v zapisnikih nekoliko drugačna.⁸¹

V teku zaslišanj obtoženih je bilo zelo negotovo, kaj je kdo izdal policiji. Zato je 12. 8. 1946 Milan Danko napisal sporočilce svojemu bratu Vladimirju zgolj na majhnem lističu, popisanim s krvjo in v geslih. S tem je želel prikriti neko zločinsko dejanje vloma in posilstva in se dogovoriti z Vladimirjem, kdaj bosta pobegnila, ker pa se je to preprečilo, je Milan pogoltnil 132 kosov žice. V bolnišnici je poskušal pobegniti, ob operaciji pa so mu kose žice odstranili.

Sporočilo se je glasilo (že dešifrirano): »Vlado, povej, zakaj si vse priznal pa mi zvečer pošlji dol. Ki si trnjančo (posiljeval) pa si reku, da sem jaz vse – napiši. Jaz pojem drot, da pridem v bolnico. Ti tudi moraš nekaj pojesti.«

---

⁷⁹ SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. Del spisa), 1946, AŠ (arhivska škatla) 76, Zapisnik o zaslišanju obtoženih, zvezek 1-1.

⁸⁰ Ljudsko sodišče v Mariboru je izreklo sodbo nad roparsko bando. Vestnik, 1946, str. 3.

⁸¹ SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ (arhivska škatla) 76, Zapisnik o zaslišanju osumljenca Danko Vladimirja, zvezek 1-2.

5.3 Člani bande*

1.) (MILAN) ŠTEFAN DANKO

Rojen je bil 8. 9. 1925 v Zagrebu, pozneje so se z družino preselili na Dobravo. Po veroizpovedi je bil katolik, pismen, brez premoženja, delavec in 16 mesecev je služil nemško vojsko. Kot otrok je moral na ukaz mame beračiti z bratom na cesti. Zaradi hitre vzkipljivosti in agresivnosti je bil že predkaznovan »radi pretepa«, ⁸² rad je teroriziral ljudi. V času po okupaciji, natančneje 12. 2. 1946, se je preselil na Pobrežje. Že od nekdaj je bil problematičen otrok, mladostnik. V Brezju je snel jugoslovansko zastavo in jo namočil v katran ter vžgal, z nožem je napadel oficirja KNOJ-a. Klicno ime za člane tolpe je bilo Milan. Aretirali so ga 1. 8. 1946, prvo zaslišanje pa je potekalo 3. 8. 1946 ob 10. uri. V svojem zagovoru je rekel, da se nikoli niso izdajali za križarje ali OZNO, temveč za vojaško »patrolo« ali NM.⁸³ Med časom zasliševanj je poskusil narediti samomor z žico (132 kom), ki jo je pogoltnil. Zato je med 17. 9. in 21. 9. pet dni preživel v Splošni bolnišnici Maribor, to je vidno z računa bolniško-oskrbnih stroškov z dne 17. 10. 1946. Od tam je poskušal pobegniti skozi okno, a mu to ni uspelo.⁸⁴ Njegova dejanja »so dokazana na podlagi lastnega priznanja in izvedenih dokazov«. ⁸⁵ Ker je bil glavni organizator skoraj vseh pohodov, so tudi plen skrivali v bližini hiše v Stražunskem gozdu. Štefan Danko je bil obsojen na smrt. 18. 4. 1947 je bila izvršena kazen na podlagi naloga Ministrstva za notranje zadeve LRS, oddelka za izvrševanje kazni.⁸⁶ Ob 5.45 so ga obesili.⁸⁷

---

*Zaradi različno razpoložljivih virov je pri nekaterih članih bande navedenih več podatkov kot pri drugih. To ne vpliva na pomembnost posameznega člana v tolpi.

⁸² SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 76, Zapisniki o zaslišanju obtoženih 1-24.

⁸³ Prav tam, Zapisniki o zaslišanju obtoženih 1-1.

⁸⁴ Prav tam, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 76, Poskus pobega Danka Milana.

⁸⁵ Prav tam, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 77, Obrazložitev sodbe.

⁸⁶ Prav tam, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 76, Zapisnik o izvršitvi smrtne kazni nad obsojenim Milanom Dankom, št. 4909/1.

⁸⁷ Prav tam, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 77, Kazenska zadeva obtoženca Danka Štefana, Obrazložitev pritožbe proti sodbi okrožnega sodišča v Mariboru KO 348/46.

2.) VLADIMIR (VLADO) DANKO

Rojen 18. 8. 1926 v Zagrebu. Sprva so živeli na Dobravi, po osvoboditvi pa na Pobrežju. Govoril je hrvaško in slovensko, bil je katolik, samski in delavec. Dokončal je osem razredov osnovne šole, ni odšel v vojsko, bil je brez premoženja in bil že predkaznovan zaradi pretepa. Leta 1945 sta z bratom vrgla ročno bombo pri otvoritvi gostilne Bučar v Dobravi, 16 oseb je bilo ranjenih. Junija 1946 se je po štirih mesecih vrnil iz kaznilnice. Od maja do julija 1946 so ga večkrat pripravili, a ga zaradi pomanjkanja trdnih dokazov niso mogli obtožiti.⁸⁸ Prvo zaslišanje je potekalo 2. 8. 1946. Vlado je pred hišo oropanih žrtev na vprašanje bodočega oškodovanca »Kaj hočete?« navadno dejal: »Tukaj so belogardisti in križarji.«⁸⁹ Veljal je za uživača življenja, požeruha, neotesanca, ki se je rad vdajal pijači in cigaretam. Po obsodbi je zaprosil za pomilostitev, z odločbo Prezidija LR FLRJ v Beogradu z dne 25. 3. 1947 št. 1202 pa so prošnjo zavrnil. Bil je delomrznež, lahkoživec, po gostilnah in motongih sta se z bratom klatila in pretepa s civilnim ljudstvom, kakor z vojaki. Nad Dankom je bila izvršena kazen na podlagi naloga Ministrstva za notranje zadeve LRS, oddelka za izvrševanje kazni.⁹⁰ Ob 6.18 so ga ustrelili.

3.) SLAVKO PIPENBAHER

Rojen je bil 31. 8. 1923 na Spodnji Polskavi. Živel je na Dobravi, v baraki in v slabih življenjskih pogojih. Po izobrazbi je bil elektromonter brez posla, brez premoženja in še nekaznovan. Štiri in pol leta je služil v nemški vojski, kjer je bil odlikovan s križcem za hrabrost in činom »gefreiterja«, ⁹¹ pozneje pa je bil v ruskem ujetništvu. Pred aretacijo je bil brezposeln, čas pa je tratil s sekanjem in pripravljanjem drv z očetom. Pozneje v začetku januarja 1946 je dobil službo v Tovarni letal, kjer je bil zaposlen za 4,5 meseca. Zreducirali so ga z množičnim odpuščanjem 29. 6. 1946, ko so odpustili 500 delavcev. Bil je vzvišen, len, kar dokazuje dejstvo, da je zavrnil delo zaradi prenizke plače, saj bi dobil 13–14 din urne postavke, kar je bilo zanj premalo. V drugi polovici julija, neki četrtek popoldan ob 16. uri, ga je Štefan Danko

---

⁸⁸ ŽIST, Damijana. Roparski pohodi Dankove kriminalne tolpe. Večer, Črna kronika, 2007, str. 27.

⁸⁹ SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 76, Zapisnik zaslišanj oškodovancev, Tek. št. 833/46.

⁹⁰ SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 77, Zapisnik o izvršitvi smrtne kazni nad obsojenim Vladom Danko, št. 4909/1.

⁹¹ Prav tam, Zapisnik zaslišanja obtoženca, zvezek 1-2.

pozval v gozd, kjer ga je vprašal, če ima pištolo. Sprva je zanikal, pozneje pa priznal, da ima 9 mm jugoslovanko. Prva prošnja za pomilostitev je prispela na tožilstvo 30. 1. 1947, kjer se je Pipenbaher skliceval na »siromašne starše – delavce«, ki mu »radi razmer sicer niso mogli dati zaželene vzgoje in kulture«. ⁹² 5. 7. 1947, ko je Pipenbaher prestajal kazen v zaporu, je njegova mama napisala pomilostitveno pismo, naslovljeno na maršala Tita, v katerem je navedla, da je bil njen sin »od onih starejših zapeljank«, zato se je podal na roparske pohode, in da je to »njegova prva kazen«, kar naj bi bila zadostna razloga za pomilostitev vseh »svinjarij«, ki so jih počeli na svojih pohodih. ⁹³ Druge je uvajal v kriminalna dejanja z izgovori, da gredo po breskve oz. pobirat staro železo. Prošnja za pomilostitev je bila zavržena z odločbo Prezidija LS FLRJ v Beogradu z dnem 25. 3. 1947. ⁹⁴ Smrtna kazen nad Pipenbaherjem je bila izvršena na podlagi naloga Ministrstva za notranje zadeve LRS, oddelka za izvrševanje kazni, ⁹⁵ z 18. 4. 1947. Pričetek je bil ob 5.30 v prostorih okrožnih zaporov.

4.) VINKO GODEC

5. 6. 1927 v Sv. Janžu na Dravskem polju rojen, pozneje se je preselil na Dobravo, v isto ulico, kjer je živel Milan Danko s svojo družino. ⁹⁶ Bil je samski, brez dela, služil je v okupacijski vojski od 12. 6. 1944 do preobrata. Naredil je štiri razrede osnovne šole, do takrat še nekaznovan in brez premoženja. 27. 10. 1945 se je vrnil iz ujetništva v Franciji in od takrat pomagal na najetih poljih. Konec junija 1946 sta ga obiskala Milan Danko in Ivan Verk. Skupaj so kupili pištolo kalibra 6.35 mm, ki jo je imel do preiskave skrito doma v kuhinji pod pečjo. Bil je šibak mož, zato je z njim lahko vsakdo manipuliral, Dankovi so ga tudi pretepli, če jih ni ubogal. Med ropi je podnevi delal na udarniških akcijah v Dornavi. ⁹⁷ 27. 1. 1950 je zaprosil za pomilostitev na podlagi čl. 2 o amnestiji in pomilostitvi z dne 20. 12. 1947, ki pa se je zavrnila. Za fizično delo je bil priden in enkrat disciplinsko kaznovan zaradi klevetanja NOV in nediscipline. Rad je sanjari o življenju v bivši Jugoslaviji, nasedal sovražnim parolam, ki jih je

⁹² SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 76, Prošnja za pomilostitev mojega sina Slavka Pipenbaherja.

⁹³ Prav tam, Zapisniki zaslišanj obtožencev 1-5, št. 1188.

⁹⁴ Prav tam, št. 1195.

⁹⁵ SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 77, Zapisnik o izvršitvi smrtne kazni nad obsojenim Slavkom Pipenbaherjem, št. 4909/1.

⁹⁶ SI_PAM (Pokrajinski arhiv), fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 76, Zapisniki o zaslišanju obtoženih 1-24.

⁹⁷ Prav tam, Zaslišanje obtoženca, št. 6, Opr. št. 5908/15.

nato razširjal med preostale obsojence. »Izjavlja, da če ne bi bilo partizanov, da bi bilo vseeno osvobojeno, samo brez žrtev, in da partizani niso znali drugače, kakor samo ubijati ljudi.«⁹⁸ Iz zapora v Škofji Loki je bil izpuščen 3. 8. 1954.

5.) ŠTEFAN ISKRA

Rojen 18. 10. 1917 na Pobrežju, pozneje preseljen na Tezno. Delal je v tovarni Favorit, bil je poročen, nekaznovan, invalid vojske v Jugoslaviji, zato ni služil, razen treh mesecev v neborački četi pred vojno. 1934 je dokončal osnovno šolo in dve meščanski šoli. Zaposlil se je pri zidarskem podjetju Mavrič. Med vojno ga je zajela okupacijska vojska za 18 mesecev, od koder je bil dodeljen kot civilni delavec v Brucku. Leta 1943 se je vrnil domov in 1. 11. so ga Nemci zopet ujeli in mobilizirali. Na ruski fronti je bil 10. 1. 1944 ujet na Krimu. 16. 3. 1946 so ga izpustili iz ujetništva, čez pol meseca je že imel službo. Začasno je živel pri bratu Antonu (pismošči), pozneje od maja 1946 na Pobrežju in pozneje pri bratu Ignacu na Teznu. V zapisniku je zatrdil, da ni imel česa jesti, obleči.⁹⁹ Na obravnavi je bil obsojen na 18 let. 19. 1. 1951 je bil premeščen v KPD Novo mesto, 26. 9. 1951 pa nazaj v KPD Maribor. Označili so ga kot lenega, zaletavega, hinavskega, politično negativnega, nediscipliniranega, zasačili so ga tudi pri manjših tatvinah. 10. 12. 1953 so ga premestili v Kazensko-poboljševalni dom Ljubljana, 10. 12. 1953 je hudo zbolel za tuberkuloznim obolenjem črevesja, zato so ga premestili v hišno bolnišnico mestnih zaporov. Pomilostili so ga na 13 let.¹⁰⁰

6.) IGNAC ISKRA

11. 8. 1921 v Sv. Petru v Brezju, po zaposlitvi tkalec v podjetju Erlih, poročen, z dvema nepreskrbljenima otrokoma. Do 1936 je služil pri kmetu v Račah, julija 1937, ko mu je umrla mama, pa je delal v podjetju Erlih kot tkalec in služil v bivši Jugoslaviji 18 mesecev. Do 11. 7. 1941 je bil prisilno izseljen v Bosno, od koder je 1943 pobegnil v partizane. Leta 1944 je bil aretiran s strani okupatorja in predan ustašem v Staro Gradiško, v taborišču je bil zadolžen za streljanje. Njegova žena se je zbala zanj, zato je šla za njim poizvedovat, kje se nahaja. Kasneje so še njo zaprli in oba izgnali nekam na Hrvaško. Tam naj bi se skrivala pred oblastmi

---

⁹⁸ Prav tam, Poročilo o prestajanju kazni Godec Vinka.

⁹⁹ Prav tam, Zapisnik Ko 348/46/145, Iskra Štefan, prošnja in podatki, št. 899/2.

¹⁰⁰ Prav tam, št. 900/3.

in morebiti celo pred partizani. Med 13. 9. 1943 in 7. 11. 1944 je sodeloval v NOB-ju. Po kapitulaciji Nemčije se je vrnil v Maribor, natančneje na Tezno, kjer je vstopil v Narodno milico. Kot policist ni služboval dolgo, saj so ga 1946 odpustili »vsledi slabega vedenja in pijančevanja«. Znan je bil tudi kot »delomrznež, nevaren tip, alkoholičar in pretepač«.¹⁰¹ V ilegalno organizacijo ga je vpeljal Vlado Danko, skupaj z bratom Štefanom, Iskro in svakom Vajngerl Jožetom.¹⁰² Sam se je zagovarjal in utemeljeval sodelovanje zaradi »slabega gmotnega položaja, ženine bolne matere in dveh oz. treh nepreskrbljenih otrok«.¹⁰³ V začetku leta 1957 je vložil prošnjo za pomilostitev, ker se je tekom prestajanja kazni »duševno in fizično izčrpak«, ¹⁰⁴ imel je rano na želodcu in dvanajsterniku. Prošnji so ugodili in kazen znižali za 18 mesecev, namreč s priloženega zdravstvenega lista ambulante KPD Maribor je razvidno, da je imel »obsojeni rane na želodcu, da je hud nevrastenik in anemičar ter da se njegova živčnost iz dneva v dan stopnjuje«.¹⁰⁵ Obravnavali so ga kot marljivega, zanesljivega, vestnega pri delu, resnega, preudarnega, nekonfliktnega in zelo se je izkazal kot brigadir v pletarni.¹⁰⁶ V teku prestajanja kazni je vodil strokovni pletarski tečaj za polkvalificirane pletarje, ker pa kazal vidne znake kesanja in bil tudi sicer miren, so ga iz KPD Maribor pogojno izpustili 28. 6. 1957.¹⁰⁷ Dokončno kazen je odslužil 1. 8. 1961.

7.) MARIJA ISKRA

Rojena je bila 15. 9. 1921 na Pobrežju pri Ptujju, v času ropov pa je živela na Teznom. Dokončala je sedem razredov osnovne šole, delavka in gospodinja, v NOV-u je sodelovala eno leto, do leta 1946 še nekaznovana. Po odhodu moža v vojno se je preselila v Beograd, kjer je ostala do leta 1944. Njen mož Ignac Iskra se je vrnil iz ruskega ujetništva kot nemški vojni ujetnik 15. 3. 1945. Do kapitulacije je delala na poljih pri velikih kmetih. Po osvoboditvi je delala v tovarni Doctor & Drug v tkalnici do 1946. leta, ko je zbolela, so jo odpustili in aprila 1946 se je zaposlila v podjetju Čopić. Aretirali so jo 2. 8. 1946. Svojo kazen je prestajala v kazensko-poboljševalnem zavodu v Begunjah. Na zagovoru se je branila, da sta

---

¹⁰¹ Prav tam, Pomilostitev Iskra Ignaca, št. II.-457/47.

¹⁰² Prav tam, Zapisnik zaslišanja obtoženca, Opr. št. 5908/15.

¹⁰³ Prav tam, Zapisnik zaslišanja Ignac Iskre.

¹⁰⁴ Prav tam, Prošnja za pomilostitev.

¹⁰⁵ Prav tam, Zdravstveni list ambulante KPD Maribor, Pregled Ignac Iskre.

¹⁰⁶ Prav tam, Pomilostitev Ignac Iskre, št. II.-587/57.

¹⁰⁷ Prav tam, Obvestilo o pogojnem izpustu, št. 625/51-20Pa.

jo v to »vpeljala svak in mož« (op. p. Iskra Ignac in Vajngerl Jožef). Pomilostili so jo na 15 let strogega zapora. Žena Ignaca Iskra. 2. 8. 1948 so jo izpustili na svobodo.

8.) BERTA BOJETN/OBERČKAL

Rojena 2. 4. 1926 v Rimskih Toplicah, pozneje živeča z Dankom. Prisklednica Milana Danka, ki jo je držal z grožnjami v svojih krempljih. Po policijskih zapisnikih¹⁰⁸ je bila še nekaznovana, po izobrazbi predilka in brez premoženja. Ko ji je bilo 9 let, so se s starši preselili iz Vojnika pri Celju v Maribor na Dobravo, kjer so živeli Dankovi. Osnovno šolo je obiskovala na Teznem in se zaposlila v podjetju Erlih za 2,5 leti. Med okupacijo so jo premestili v Kovino na Tezno. Oktobra 1944 je pobegnila z dvanajstimi angleškimi vojnimi ujetniki, dvema tovarišema s Tezna in sedmimi Italijani k partizanom na Dolenjsko, kjer je skrbela za ranjence v 24. brigadi.¹⁰⁹ Med vojno se je poročila 13. 3. 1945. Na Teznem se ustalila po vojni, sama poišče službo v splošni stavbeni družbi Strugar na Teznem. Zaradi njegovega varanja je prišlo do mnogih preprirov in nasilja, zato se je po rojstvu hčere, februarja 1946, ločila. Simpatije do Danka je čutila že pred vojno, junija pa se je preselila k njemu na Pobrežje. Aretirana je bila na isti dan kot brata Danko, 1. 8. 1946. Prvo zaslišanje je potekalo 4. 8. 1946.

9.) RUDOLF KOROŠEC (RUDI)*

Rojen 1. 4. 1905 v Sv. Marjeti ob Pesnici, v času delovanja ilegalne organizacije pa je živel na Dobravi. Govoril je nemško, po poklicu kemični barvar, poročen, šest otrok. Dokončal je en razred osnovne šole, služil je vojsko v bivši Jugoslaviji, po zapisnikih ljudskih organov NM je bil 4-krat predkaznovan »radi pretepa«. ¹¹⁰ Kot pomožni mojster se je zaposlil v podjetju Huter, kjer je ostal do leta 1938, ko so ga poklicali na orožne vaje in je bil odpuščen. Do začetka 1945 je zaradi zavrnitve službe v Berlinu delal kot gasilec v Tovarni letal. Zaradi razmer v tovarni so ga odpustili in odšel je pomagat delat na polje k svojim staršem v Sv. Janž na Dravsko polje. Po osvoboditvi so ga vzeli nazaj kot poveljnika gasilskih čet v Tovarni letal. Večkrat se je prijatelju Brezniku Štefanu potožil o slabem gmotnem položaju, zato mu je

---

¹⁰⁸ Prav tam, Zapisniki o zaslišanju obtoženih, zvezek 4-5.

¹⁰⁹ Prav tam.

*O imenovanem sem našla ogromno podatkov in zdelo se mi je korektno navesti malo več kot pri drugih, saj je bil Rudi Korošec začetnik Dankove bande, tisti, ki je uvedel Milana Danka v kriminal.

¹¹⁰ Prav tam, Zapisniki zaslišanj obtožencev 2-5.

ponudil sodelovanje in dobrine z roparskih pohodov. Priprt je bil od 1. 7. 1946. Iz zapora, kjer je prestajal kazen 18 let, se je vrnil 31. 12. 1957 zaradi rojaške pomilostitve, namreč z letom 1947 je prišel nov zakon o odpisu kazni za zasluge udeležbe/podpore NOB-u¹¹¹ in s to odločbo so mu zmanjšali kazen za 7 let. Pozneje je zbolel za kavernožno-pljučno tuberkulozo, nato je znova zaprosil za pomilostitev, upoštevajoč tudi »razen tega ima 6 otrok, od tega 3 nepreskrbljene«, zato se mu ugotovi na 15 let zapora (predvideva jo čl. 386 ZKP za dopustnost izredne omilitve kazni, ker če bi bila znana, bi vplivala na kazen). Novembra 1955 premeščen »radi specialističnega zdravljenja« v bolnišnico TNZ Ljubljana, tam je bil od 21. 12. 1954 do 16. 2. 1955.¹¹² Kazen je prestal 2. 8. 1961, po pomilostitvi, pogojnem izpustu in amnestiji.

10.) JOŽEF CESTNIK

Rojen 11. 4. 1914 v Ljubljani, pozneje se je preselil na Tezno. Po poklicu je bil barvar v podjetju Erlih, dokončal je štiri razrede osnovne šole, poročen z Rupnik Silvo, služil je vojsko, v NOV-u ni sodeloval. Po osnovni šoli je ostal doma za 3–4 leta, leta 1937 je odšel v vojake v Niš pri II. Bateriji. Do leta 1940 je delal na železnici kot kretničar v Trbovljah. Po odpustitvi v Erlihu (delal kot barvar) ga je junija Breznik Štefan povabil, »če gresta nekam po meso in zaseko«. ¹¹³ 29. 8. 1946 je sodeloval pri roparskem vlamu v Sv. Jakobu v Slovenskih goricah, ki je bil njegov prvi roparski pohod. Aretiran je bil 1. 8. 1946.

11.) JOŽEF ČEPE

Rojen 10. 3. 1903 v Slemenu pri Selnici ob Dravi. Zaposlen je bil kot delavec, čeprav brez posla, poročen, dva otroka, dokončana dva razreda osnovne šole, vojske ni služil in bil je že 21-krat kaznovan zaradi pretepa. Bil je star znanec policije, predvsem kot črnoborzijanec iz časa okupacije in po osvoboditvi. Oktobra 1945 so ga v Tovarni letal zaposlili za tovarniško stražo in gasilca. Od oktobra do maja 1946 se je po odpustu moral nekako preživeti s tihotapstvom v sodelovanju s Koroščem. Aretiran je bil 14. 7. 1946, 5. 8. 1948 pa je poskušal pobegniti pred Narodno milico. Našli so ga v bližini Breznik Štefana z 11.006 din, skritih v

---

¹¹¹ Prav tam, Odločba DSNZ LRS Ljubljana, št. 33/45.

¹¹² Prav tam, Poročilo o bolniškem stanju, Pom. br. 3005/55-1827.

¹¹³ Prav tam, Zapisniki zaslišanj obtoženih, zvezek 3-4.

hlačah.¹¹⁴ V zapisniku zaslišanja ga označujejo kot moralno zelo pokvarjenega, ki ni podpiral NOB ne sodeloval v njem.¹¹⁵ Največkrat so kradli s Korošcem in Breznikom. Po obsodbi 30. 11. 1946 se je 30. 11. istega leta pritožil na dodeljeno kazen, saj bi ga po priznanju vseh deliktov lahko delno pomilostili, a je bila prošnja zavrnjena.

12.) IVAN VERK

Rojen 28. 10. 1917 v Draškovem selu v Šmarju pri Jelšah v majhni kmečki družini. Dokončal je sedem razredov osnovne šole, odslužil vojaški rok, v NOV-u ni bil, je pa bil vojak nemške vojske od septembra 1943 do decembra 1944. Imel je status nemškega vojnega invalida, namreč v vojni je izgubil desno roko. Star znanec NM nagnjen k prekupčevanju in tatvini ter prekupčevanju z vsemi mogočimi vrednostnimi artikli, ki so se mu ponudili, »da lahko od njih ugodno živi«.¹¹⁶ V času kapitulacije bivše Jugoslavije je bil v vojski, ujet od Nemcev, do leta 1942. Videti je, da ga ujetništvo ni izučilo, saj je po vrnitvi 1942 nadaljeval po starih tirnicah s prevarami, ropi in kakor so ga označili v zapisniku o zasliševanju, je »živel samo na račun drugih«.¹¹⁷ Leta 1943 se je prostovoljno javil k SS četam nemške vojske, a ga niti nemška vojska ni hotela, saj je bil tudi okupatorju že znan kot »nevaren kriminalni tip«.¹¹⁸ Konec istega leta je bilo poklican kot navaden vojak v nemško vojsko. Do konca julija 1944 je bil na dopustu, vendar tega ni izkoristil doma, »ker se je bal eventualnega prihoda partizanov«¹¹⁹ in se je po nekaj dneh javil nazaj v svojo enoto, ki se je nahajala v Gradcu. Do aretacije, 1. 8. 1946, se je klatil po terenu in družil z družbi nenaklonjenimi ljudmi. V stik z bando je prišel preko Franca Šantla, tihotapca z dobrinami. Z družino so bili veliki podpiranci banditizma, ki se je takrat aktivno širil, in nevarni prekupčevalci. 2. 7. 1947 je prosil za pomilostitev, a mu je niso odobrili. V odgovoru tožilstva na pomilostitev iz leta 1947 so navedli, da je v sami družini prišlo do razkola: njegova sestra je obdolžila brata, da je on kriv za to, da je dobila UPB Šmarje pri Jelšah sliko njenega zaročenca bandita Franca Šantla, ki je tudi bil aktiven član

---

¹¹⁴ Prav tam, Zapisnik aretacije Jožefa Čepeta.

¹¹⁵ Prav tam, Odsek za notranje zadeve pri MIO v Mariboru, Dopis št. 348/46.

¹¹⁶ Prav tam, Zapisnik o zaslišanju obtoženih 1-24.

¹¹⁷ Prav tam, Zapisnik zaslišanj, Pripombe KPD Maribor.

¹¹⁸ Prav tam, Kpv 16/47, Obsodba Višjega sodišča.

¹¹⁹ SI_PAM, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 76, Zapisnik zaslišanj obtoženca, Tek. št. 733/46.

Dankove bande, kar ji je sam zaupal.¹²⁰ Označili so ga za srednje discipliniranega, »politično se dela dobrega, kar v resnici ni res«, neiskrenega in hinavskega.¹²¹ 1. 8. 1950 ga pogojno izpustijo, popolnoma svoboden pa postane 12. 5. 1948.

13.) JOŽEF SOK

Rojen 4. 3. 1905 v Muškancih, pozneje je živel na Ptuju. Zaposlen pri materi na posestvu, ločen, šest otrok. Sprva je vodil gostilno v Pušenjcih, kasneje se je vrnil lastnik in on prevzel vodenje, tako se je Sok umaknil na deželo k mami. Do aprila 1941 je delal v Tovarni letal. Aprila 1946 je obiskal Korošec Rudolfa, ki ga je prepričal, da lahko na lažji način pride do denarja. Sok je s Čepetom in Breznikom sodeloval na sedmih roparskih pohodih v okolici Ptuja. 7. 7. 1950 je bil premeščen v KPD Ljubljana.¹²² Iz zapore je bil izpuščen 5. 1. 1951.¹²³

14.) JOŽE OBERČKAL

Rojen je bil 19. 2. 1924 v Trbovljah. Tekom ropov se je preselil na Dobravo. Bil je samski, priučen mehanik brez posla. Dokončal je šest razredov osnovne šole, po dokončanju pa je stopil za osem mesecev kot nožarski vajenec v podjetje Tomažič. Med okupacijo do 1942 je ostal doma. Do leta 1943 je bil mobiliziran v nemško vojsko, iz katere je dezertiral in se skrival doma, čakajoč na zvezo s partizani. Po treh mesecih ga je gestapo zaprl v artilerijsko kasarno za 10 dni in izgnal nazaj k svoji enoti v München. Tam so mu sodili na vojaškem sodišču ter kazensko dodelili bataljonu v Innsbrucku in v Srbijo oz. Črno goro. V NOB-ju je služil od 15. 9. 1944 do 15. 10. 1945 v I. Beograjski brigadi in Brigadi Franca Rozmana - Staneta v Ljubljani v strelskem bataljonu.¹²⁴ Z Dankom se je poznal iz gostiln, kjer so muzicirali. 16. 10. 1945 je bil demobiliziran in 13 dni pozneje sprejet v Tovarno letal kot mehanik do 27. 5. 1946. Junija 1946 so ga odpustili in tako se je mesec in pol posvetil gradnji stanovanjske barake na Dobravi z očetom. Ker je sestra imela razmerje z Milanom Dankom, je začel pogosteje hoditi k njim in tako spoznal glavne protagoniste bande. Milan ga je sprva nagovarjal, da bi se odpravili pobirat staro železo, kar naj bi jim prineslo nekaj zaslужka, a

---

¹²⁰ Prav tam, Pomilostitev, Odgovor.

¹²¹ Prav tam, Poročilo o prestajanju kazni.

¹²² Prav tam, Kpv 16/457, Zapisniki št. I-VIII.

¹²³ Prav tam, Odločba Prezidija LS FLRJ, št. 6690.

¹²⁴ Prav tam, Zapisniki zaslišanj obtoženih, Zvezek 4-5.

pozneje se je izkazalo, kakšne namene je imel z njim. Aretiran je bil 2. 8. 1946. Na sodišču na obravnavi je priznal vseh 32 vlomov. Tekom prestajanja kazni v teh 10 letih je zbolel za sladkorno boleznijo. V Kazensko-poboljševalnem zavodu (KPZ) Maribor je bil zaposlen v čistilnici livarne elektrokovinskega obrata »Motor«, kjer so ga pohvalili, da presega delovno normo in da obžaluje kazniva dejanja. Prošnji staršev o pomilostitvi, sklicujoč se na 2. člen zakona o amnestiji in pomilostitvi z dne 20. 12. 1947, se ni ugodilo. 2. 8. 1956 so ga izpustili na prosto po pomilostitvi, amnestiji in pogojnem izpustu.¹²⁵

15.) MILAN POLJŠAK

Strugarski vajenec, rojen 24. 5. 1927 v Mariboru, pozneje preseljen v Dobravo. Ni odslužil vojaškega roka, po osvoboditve pa so ga zaposlili v Tovarni letal do julija 1945. V nekaj dneh se je pridružil NM v I. Bataljonu v Bresternici, ker pa je zbolel, so ga odpustili. Jeseni 1945 so ga znova zaposlili v Tovarni letal do maja 1946, od tedaj pa je zbiral staro železo in ga prodajal državnemu podjetju »Kovina«. Med tem časom se je udeleževal udarniških akcij v Pesnici. Julija 1946 je srečal Vladimirja Danka v gostilni Zamuda, takrat mu ponudi možnost večjega zaslužka in ga zvabi v roparske pohode. V gozdu pred ropom so se namazali s sajami in Poljška oborožili z Oberčkalovim samokresom. Danko mu je zagrozil: »Ti spustim kroglo v čelo ako ne bodeš tako delal kakor ti bodem ukazal.«¹²⁶ Od tistega dne do 3. 8. 1946, na dan aretacije, je sodeloval pri 15 vlomih. Na udarniškem delu na Dobravi je prodal uro nekemu udarniku.¹²⁷ 29. 11. 1951 je bila obsojenemu Poljšaku izrečena kazen znižana na 11 let odveze prostosti s prisilnim delom.¹²⁸ Oproščen je bil zaradi bolezni na želodcu in po mnenju stražnikov v zaporu je »že zdaj izvršena kazen dovolj vzgojna«. V poročilu iz leta 1957 so ga označili kot »vestnega in marljivega«,¹²⁹ ki ima dober odnos do dela in ki boleha za revmatizmom. Na podlagi 68. člena zakona o izvrševanju kazni, varnostnih ukrepov in vzgojnih poboljševalnih ukrepov pogojno odpušča s prestajanja kazni s pomilostitveni

---

¹²⁵ Prav tam, Uprava KPD Škofja Loka, Obvestilo o prestani kazni, št. 184/6-56.

¹²⁶ Prav tam, Zapisnik zaslišanja obtoženih 1-20.

¹²⁷ Prav tam.

¹²⁸ Prav tam, Poročilo KPD Škofja Loka, Tek. št. 758/51.

¹²⁹ Prav tam, Zapisnik o prestajanju kazni, št. 115/57.

dejavniki, kot so »stara nepreskrbljena mati in 9-leten še nepreskrbljen otrok«. ¹³⁰ Iz zaporov je bil izpuščen 28. 11. 1956.

16.) TOMAŽ VELEČIČ

Rojen 9. 11. 1915 v Jungstonu v Severni Ameriki, govoril je hrvaško in slovensko, bil je poročen, delal kot tkalec v Huterju. 27 mesecev je služil v bivši Jugoslaviji, v NOV-u pa med 7. 5. 1945 in februarjem 1946. S svojo plačo je preživel Julijano Pogorelčnik in njene tri otroke. 20. 8. 1946 se je srečal v gostilni Zupan v Brezju z Dankovimi, kjer so redno prirejali koncerte. Na roparskih pohodih je navadno nosil partijsko uniformo s titovko na glavi. Pridržali so ga 1. 8. 1946 do 1. 8. 1949, ko so ga pogojno izpustili. ¹³¹

17.) KRISTINA BREZNIK, roj. VAUHNİK

Rojena 17. 7. 1919 v Sv. Miklavžu pri Mariboru. Delavka, dokončanih osem razredov osnovne šole, tekoče govorila nemško in slovensko, ne kaznovana. Do leta 1935 je živela pri starših na Teznu, od leta 1943 pa je po prvem zakonu začela razmerje z moževim bratom Štefanom Breznikom. Do junija 1946 je delala kot predica v tovarni Huter. Aretirana je bila 2. 8. 1946. V zapisniku zaslišanja je prvič povedala, da je vedela za sestajanje moža s Čepetom. Na drugem zaslišanju pa je priznala sodelovanje v roparskem pohodu na Ptuj, kjer so se izdajali za križarje. Povodni razlog za svoja dejanja je navedla ljubosumnost na moža, saj je bila bolezensko ljubosumna. ¹³² Za sodelovanje pri enem roparskem pohodu in podpori moža pri njegovih dejanjih je dobila šest mesecev odvzema prostosti s prisilnim delom. 5. 2. 1947 je zapustila KPD Maribor.

18.) FRANC ŠANTL

Tihotapec s saharinom, nesojeni bandit, ki je uvajal nedolžne ljudi v pomanjkanju v krajo. V prepričevanju mladega prijatelja, naj se jim pridruži, je dejal »Jaz sem šef OZNE in zdaj gremo aretirat neke Švabe« in da bo moral ta »paziti nanje, da ne bi kdo pobegnil«. ¹³³ Z Andrejem

---

¹³⁰ Prav tam, Poročilo KPD Škofja Loka, KO 348/46-166, Odločba št. 33/10.

¹³¹ Prav tam, Zap. št. III 3067/1-48 St-si.

¹³² Prav tam, Zapisniki zasliševanj obtožencev 6-11.

¹³³ Prav tam, Zapisniki zaslišanja obtoženih 3-20.

Koželjem sta trgovala s saharinom in cigaretami. Leta 1946 je pobegnil v tujino in se skrival pred Narodno milico in UDV do leta 1948, ko so ga ustrelili na begu.¹³⁴

19.) ŠTEFAN BREZNIK

Rojen 16. 11. 1903 v Sv. Miklavžu pri Mariboru. Govoril je nemško in slovensko, bil je delavec z dokončanimi štirimi razredi osnovne šole, služil je jugoslovansko vojsko, v NOV-u ni sodeloval. Po šoli se je zaposlil v zidarskem poslu v podjetju Kiffman v Mariboru za osem let. Pozneje se je zaposlil pri državni železnici na Koroškem kolodvoru. Septembra 1944 so ga poklicali v okupacijsko vojsko, od koder je pobegnil in se pridružil NOV-u na Kozjaku v Lackov odred. Do februarja 1945 je delal pri kmetih v Slovenskih goricah/Dravskem polju, tam ga marca ujame gestapo in ga zaprejo v mariborsko kaznilnico ter pozneje transportirajo v Dachau. 15. 6. 1945 so ga zaposlili kot kretnika pri železnici na Teznem, julija so ga odpustili, saj ni imel narejenega izpita za svoje delovno mesto. Do dneva aretacije 3. 8. 1946 je bil prijavljen na borzi, medtem pa pomagal mami na najetem obdelovalnem zemljišču. Pred aretacijo je bil v sporu s funkcionarji KLO-a in odborom OF-a.¹³⁵ Krivec njegove vključitve v bando je bil Korošec Rudolf, s katerim se je dobil pred gostilno Žohar na Tržaški cesti. Rekel je: »Poznam ruskega poročnika, Franca Krajnca iz Miklavža, ki nama bo pomagal oropati.«¹³⁶ In tako je sledil niz ropov, dokler niso razkrili glavne organizatorje te bande, takrat pa je Štefan pobegnil, a so ga par tednov pozneje, ko mu je mama nesla jesti, v bližini doma ujeli.¹³⁷ Med aretacijo je Breznik ponudil celo denar, da ga izpustijo ali izbrišejo in zamolčijo pobeg. V to umazano početje je vključil tudi svojo ženo Kristino Breznik, s katero sta se večkrat udeleževala »nočnih pohodov«. Pridržali so ga 3. 8. 1946. Iz poročila o prestajanju kazni z dne 16. 10. 1947 je možno razbrati, da so ga označili kot brezznačajnega, brez lastnega prepričanja, nezavednega politika in indiferentnega ob političnem dogajanju, poleg so še dodali, da ni vidnih nobenih znakov poboljšanja ali obžalovanja storjenih kaznivih dejanj.¹³⁸ 21. 8. 1953 je bila zavrnjena njegova prošnja za pomilostitev.¹³⁹

---

¹³⁴ ŽIST, Damijana. Roparski pohodi Dankove kriminalne tolpe. Večer, Črna kronika, 2007, str. 27.

¹³⁵ SI_PAM, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, AŠ 76, Zapisnik zaslišanj obtoženca, Tek. št. 956/46.

¹³⁶ Prav tam.

¹³⁷ Prav tam, Poročilo o pobegu Štefana Breznika.

¹³⁸ Prav tam, Zap. št. VIII.-7513-12.

20.) FRANC KRAJNC

Rojen 23. 7. 1919 v Rogozi, pozneje je stanoval v Sv. Miklavžu pri Mariboru. Dokončal je štiri razrede osnovne šole, od 15. leta je bil studenčni delavec, deset mesecev je služil v nemški vojski do leta 1943 na južnoruski fronti do 1944, kjer ga je ujela ruska armada in ga odpeljala v taborišče. V partizanih v Sovjetski zvezi ni bil, je pa delal kot tolmač v enoti ruske armade do leta 1945. Po osvoboditvi je bil politično pasiven, ni se udeleževal v OF. Zanj so bili značilni »pijančevanje, tatvine ter stalni prepiri z očetom«. ¹⁴⁰ Znanec Korošec Rudolf ga je po osvoboditvi 1946 vprašal, če potrebuje kaj zaseke. Seveda je Krajnc nasedel in postal član bande. Aretiran je bil 3. 8. 1946. Na zaslišanju 6. 8. 1946 je priznal štiri vlome. Kazen je prestajal dve leti, 6. 8. 1948 so ga pogojno izpustili iz KPD Maribor. ¹⁴¹

21.) MARIJA VERTAČNIK, roj. RUPNIK

Rojena 11. 12. 1920 v Gornjem Rogatcu, okraj Rakek, pozneje se je preselila na Pobrežje. Dokončala je osem razredov osnovne šole, govorila je nemško in slovensko, delavka brez dela, zato je gospodinjala, še nekaznovana. Bila je prisklednica Jožefa Cestnika. Z bando je sodelovala zgolj enkrat pri ropu neke trgovine v bližini Črešnjevca pri Slovenski Bistrici. ¹⁴² Zaslišanje je potekalo 6. 8. 1946, kjer je tudi priznala ta en vlom. Kazen je prestala 5. 2. 1947. ¹⁴³

22.) ANDREJ KOŽELJ

V Trčcu pri Ptuj, 12. 11. 1920 rojen član Dankove bande. Po poklicu šofer, zaposlen v Tovarni letal na Teznu, dokončanih je imel šest razredov osnovne šole in dve meščanski šoli, služil je v vojski, v NOV in POJ je sodeloval 15 mesecev. Po osnovni je živel pri starših in se zaposlil kot električar v Zagrebu. Leta 1943 je bil zaposlen pri Fernkabel-Gezelšaft, leto pozneje je prostovoljno pristopil k partizanom, leta 1945 se je vrnil nazaj v Tovarno letal kot kontrolni šofer. Neko soboto poleti 1946, ko se je vračal k staršem na Ptuj, se je ustavil v gostilni, kjer je po mnogih letih znova videl Franca Šantla iz Nove vasi pri Ptuj, ki se je

---

¹³⁹ Prav tam, Prošnja za pomilostitev.

¹⁴⁰ Prav tam, Zapisniki zaslišanj obtoženih, Tek. št.: Pov. 801/3-47.

¹⁴¹ Prav tam, Obvestilo o prestani kazni, Tek. št. 125/48.

¹⁴² Prav tam, Zapisnik zasliševanj obtožencev 6-8.

¹⁴³ Prav tam, Obvestilo o prestani kazni, 68/47.

nacejal z alkoholom. Naslednjič sta se videla po nekaj tednih, ko je Šantl pristopil k njemu in predlagal, da bi šla zvečer »v akcijo«, seveda Koželj ni vedel, kaj je Šantl s tem mislil.¹⁴⁴ Po tihotapstvu in sodelovanju v Dankovi bandi so ga 29. 7. 1946 aretirali, mu dosodili pet let zapora, ki jih je prestal v KPZ Maribor, Pobreška 20. Po obsodbi je 8. 9. 1947 pobegnil iz kaznilnice, a so ga kmalu ujeli.

23.) ANTON ISKRA

Rojen 9. 12. 1911 na Teznu, po poklicu pismonoša. Služil je jugoslovansko vojsko. Sodelovanje se je začelo 19. julija 1946 popoldan na pošti, ko sta ga Štefan Danko in Pipenbaher povabila, »da bi šli lumpat«.¹⁴⁵ Udeležil se je samo dveh roparskih pohodov. Aretiran in zaslišan je bil 1. 8. 1946. Priznal je dve sodelovanji pri roparskih pohodih. Zaradi priznanja krivde, ki je bila zgolj spremstvo banditov do hiše, se ga je oprostilo krivde.

24.) JOŽEF VAJNGERL

Rojen 18. 1. 1926 v Mariboru, živeč na Dobravi pri Iskri Štefanu, po poklicu strugar. Služil je v bivši jugoslovanski vojski, brez premoženja in še nekaznovan. Med okupacijo je bil poljski delavec na Poljskem. Arbeitsamt ga je dodelil Tovarni letal v Hamburg na specializacijo, izpit pa je opravil v Franciji. Dva meseca pred osvoboditvijo se je vrnil domov. Leta 1945 je bil mobiliziran in dodeljen Narodni milici v I. bataljon, 1. četo, kjer je služboval 6,5 mesecev, novembra pa je bil odpuščen. Po treh mesecih na borzi dela so ga zaposlili za železostrugarja v Tovarni letal. Ker so imeli 1946. leta čistko 300 delavcev, je tudi on izgubil službo in začel zbirati staro železo. Pomanjkanje denarja in dobrin, (ne)zmožnost preživljanja sestre, očeta, matere in dveh sester, vseh brezposelnih je bila premajhna, kar mu je dalo povod za priključitev Dankovi bandi. V zapisniku je še dejal, da je za to kriv Štefan Iskra.¹⁴⁶ Večkrat je želel zapustiti to bando in pozabiti na vse, ampak Vladimir Danko mu je grozil s smrtjo, pozneje pa se je zbal zase, da bo pristal v zaporu. Razdeljeno, ukradeno blago, surovine je prodajal, pri njem doma so našli predvsem cigarete in saharin. 19. 1. 1951 je bil premeščen v KPD Novo mesto, par mesecev pozneje, 28. 7. 1951 pa v Škofje Loko. 5. 3. 1957 je bil

---

¹⁴⁴ Prav tam, Zapisnik zaslišanj obtoženih 6-12.

¹⁴⁵ Prav tam, Zapisnik zaslišanj obtožencev 5-3.

¹⁴⁶ Prav tam, Zapisnik zaslišanj obtoženih 3-4.

premeščen v KPD Škofja Loka.¹⁴⁷ Leto pozneje, 2. 8. 1958 je bil odpuščen iz zaporov po amnestiji in pogojnem izpustu.¹⁴⁸

5.4 Obsodba na Okrožnem sodišču v Mariboru

Razprava se je začela 28. 11. 1946 na Okrožnem sodišču v Mariboru. Spoznani so bili za krive, »da so sporazumno kot sotorilci po vsakokratnem predhodnem dogovoru združevali v posamezne skupine za izvrševanje razbojništev /.../ pri čemer so se izdajali za organe ljudske oblasti ter odvezemali tuje premične stvari drugim s silo in s pretnjo istočasne nevarnosti za življenje in telo /.../ posamezni pa ponovno primorali ženske osebe s pretnjo istočasne nevarnosti za življenje in telo do telesne združitve«.¹⁴⁹ Kaznovani so bili zoper ljudsko oblast, javno moralo, premoženje in drugo.

V sodbi so jih kaznovali z »najstrožjo kaznijo, ker njihovo št. dejanj dokazujejo toliko izprijenosti in posurovelosti, da ni pričakovati, da bi prostostna kazen mogla doseči svrho kazni«.¹⁵⁰

30. 11. 1946 so bili spoznani za krive, da so se »kot sotorilci po vsakokratnem predhodnem dogovoru združevali v posamezne skupine za izvrševanje razbojništev«, jih obsodili na Okrožnem sodišču v Mariboru »radi zločinov zoper ljudsko oblast, premoženje in ljudsko moralo«¹⁵¹ in kaznovali z najstrožjimi kaznimi. Rope so izvrševali ponoči, oboroženi za napad ali obrambo, pogosto maskirani, pri čemer so se izdajali za organe ljudske oblasti ter odvezemali tuje premične stvari drugim s silo in pretnjo istočasne nevarnosti za življenje in telo z namero, da bi z njih prisvojitvijo pridobili sebi ali drugim protipravno premoženjsko korist, posamezni pa ponovno primorali ženske osebe s pretnjo istočasno nevarnosti za življenje in telo do telesne združitve.¹⁵²

Od aprila 1946 do 1. 8., na dan aretacije, so izvršili 44 roparskih pohodov v mariborski okolici s preko 114 razbojništvi in 16 posilstvi.

---

¹⁴⁷ Prav tam, Uprava KPD ŠL, K 348/46/172, Obvestilo o premestitvi, št. 74/2-57.

¹⁴⁸ Prav tam, Obvestilo o izpustu, Tek. št. 123/58.

¹⁴⁹ Prav tam, Obsodba KO 348/46-13, str. 6.

¹⁵⁰ Prav tam, str. 40.

¹⁵¹ Prav tam, str. 6.

¹⁵² Prav tam, Odgovor na pomilostitvene prošnje obtožencev.

Tabela 1: Seznam obtožencev, ki so bili udeleženci večine roparskih pohodov, in št. izvršenih kriminalnih dejanj (Vir: Pokrajinski arhiv Maribor, Vrhovno sodišče Slovenije v Ljubljani, Kpv 16/47, str. 3)

Ime obtoženca	Št. roparskih pohodov	Št. izvršenih razbojništev	Št. izvršenih posilstev
Štefan Danko	18	39	3
Ignac Iskra	9	28	1
Vlado Danko	13	28	5
Štefan Iskra	9	31	
Slavko Pipenbeher	13	48	4
Štefan Breznik	14	14	
Rudolf Korošec	14	14	
Berta Oberčkal	5	22	

Vsi razen Berte so bili organizatorji pohodov, po navadi njim poznanim žrtvam. Na seznamu so samo obtoženci, ki so v večini ropov sodelovali, čeprav je bilo obsojenih 22 oseb. Sodišče je izreklo sledeče kazni:

Danko Milan - Štefan obsojen na smrt z obešanjem in trajno izgubo polit. pravic, Iskra Ignac na 20 let odvzema prostosti, Danko Vlado na kazen z ustrelitvijo in trajno izgubo polit. pravic, Iskra Štefan na 18 let odvzema prostosti, Breznik Štefan na 14 let odvzema prostosti, Koželj Andrej na pet let odvzema prostosti, Pipenbaher Slavko na kazen smrti z obešanjem, Sok Jože na pet let odvzema prostosti, Korošec Rudolf na 18 let odvzema prostosti, Cestnik Jožef na 6 let odvzema prostosti, Čepe Jožef na 10 let odvzema prostosti, Krajnc Franc na 2 leti odvzema prostosti, Verk Ivan na 4 leta odvzema prostosti, Velečič Tomaž na 3 leta odvzema prostosti, Oberčkal Jože na 18 let odvzema prostosti, Polšak Milan na 15 let odvzema prostosti, Godec Vinko na 8 let odvzema prostosti, Vajngerl Jožef na 12 let odvzema prostosti, Bojetn Berta na 8 let odvzema prostosti. Vsi so tudi izgubili politične pravice za nekaj časa in prestajali kazen s prisilnim delom. Iskra Marija je bila obsojena na 2 leti odvzema prostosti, Breznik Kristina na 6 mesecev odvzema prostosti in prav tako Vertačnik

Marija. Vse tri so opravljale prisilno delo v mariborskih zaporih oz. v Kazensko-poboljševalnem domu Maribor.

Obtoženca Mladoletni (zaradi varovanja podatkov mladoletnih oseb mladostnosti nisem navedla njegovih podatkov tako v zgornjem seznamu kot tudi tukaj) in Anton Iskra sta bila oproščena obtožbe, saj prvoimenovani 15-letni fant »ni mogel v polni meri pojmovati narave in pomena svojih dejanj in po tem pojmovanju ravnati«. ¹⁵³ Po pričanjih Danko Milana je bil ta speljan v razbojništvo, ne da bi to vedel, in po tretjem razbojništvu se je Milanu tudi uprl. »Smatrati je tedaj, da je obtoženi v trenutku, ko se je zavedel težine in zavrženosti dejanj, ki jih je izvrševal Danko Milan, zmogel toliko moralne sile«, ¹⁵⁴ da kljub grožnjam ni hotel sodelovati pri nadaljnjih dejanjih. Antona Iskro so po lastnem pričevanju in pričevanju drugih soobtožencev ugotovili, da je bil le-ta na rafiniran način speljan v to bando. Ker je Pipenbaher posumil v to, da Iskra nekaj ve, ga je povabil na pohod, češ da bi si nabrali breskev z Iskra Štefanom, Ignacom in njim. Po obiranju breskev so preostali obtoženci vdrli v kmečko hišo in na koncu je Pipenbaher dodal »tako, sedaj di*** - SI? pa naš soldat«. ¹⁵⁵ Nehote je Iskra Anton postal priča zločinu preostalih obtožencev, po definiciji kazenskega dejanja mora biti izvršeno kaz. dejanje, ki predpostavlja, da je storilec moral za njega izvršitev to tudi hoteti, zato »mu kaz. dejanja ni moči zazreti«. ¹⁵⁶ Obsodbo je 14. 1. 1947 potrdilo Višje sodišče v Ljubljani. Svoje obnašanje so branili kot »posledico vojne in vsled vojne povzročenih vojnih razmer«. ¹⁵⁷ Breznik in Sok sta priznala Koroščevo napeljevanje. Pipenbaher Slavko, Danko Milan in Danko Vlado so bili obsojeni na smrtno kazen, ker je vsak »zločinec pokazal nagnjenost k izvrševanju zločinov, surovost, asocialnost, nebrzdanost in nasilno pohotnost in popolno moralno izprijenost v tolikšni meri, da ni pričakovati, da bi kakršen koli ukrep mogel doseči njegovo poboljšanje«. ¹⁵⁸

---

¹⁵³ Prav tam, Obsodba KO 348/46-13, Oprostilni del obsodbe, str. 38–39.

¹⁵⁴ Prav, Obsodba KO 348/46-13, str. 49.

¹⁵⁵ Prav tam, str. 19.

¹⁵⁶ Prav tam, str. 49.

¹⁵⁷ Prav tam, Obsodba KO 348/46-13, str. 48.

¹⁵⁸ Prav tam, Obrazložitev sodbe, str. 6.

Povzročili so za 1.000.000 din škode. »Predmeti, izvirajoči iz kaznivih dejanj, se obtožencem odvzamejo ter se bodo vrnili lastnikom«. ¹⁵⁹

Kazni so po pritožbenem roku za pomilostitev glavnih akterjev, Milana in Vlada Danka ter Slavka Pipenbaherja, potrdili z dnem 14. 1. 1947. ¹⁶⁰

5.5 Odmevi v časopisih in na sestankih OF-a

V takratnih izhajajočih časnikih niso poročali veliko o mojem primeru raziskovanja. Kriminalne združbe, ki so delale škodo ljudstvu in izzivale oblast, so dobile mesto v časnikih zgolj ob njihovi obsodbi, pa še to je objavil zgolj en časnik. V letu 1946 so na mariborskem območju izhajali Ljudska pravica: glasilo Komunistične partije Slovenije, Slovenski poročevalec, Vestnik, predhodnik Večera, in Verski list. Edini, ki je poročal o primeru, je bil Vestnik. Prvi članek je bil objavljen 8. 11. 1946 ¹⁶¹ z naslovom Aretirani so udeleženci roparskih vlomov in posilstev v Mariborskem okrožju, v katerem so navedli osnovne podatke o križarski bandi in njihovi vodji – Milanu Danku. Ljudsko sodišče v Mariboru je izreklo sodbo nad roparsko bando pa je bil naslov drugega članka v Vestniku z dne 13. 12. 1946. ¹⁶²

Po mnenju ljudi so zločinci prejeli pravično kazen, saj so »več časa ustrahovali naše ljudstvo in ga ovirali pri delu na obnovi države« ¹⁶³ in nadalje pozivajo, naj oblast »izloča vsakega škodljivca družbe, ki ovira naše narode pri delu za boljšo bodočnost«. ¹⁶⁴

O tolpi so razpravljali tudi na sestankih OF, ki si je zelo prizadevala pomiriti ljudi in prijeti člane tolpe. Ljudem so člani OF svetovali, naj ponoči ne odpirajo nikomur, četudi se predstavijo kot narodna milica ali Ozna, hkrati pa so jih pozivali, naj jim posredujejo vse informacije, ki jih slišijo o dotični bandi. ¹⁶⁵

---

¹⁵⁹ Prav tam, str. 46.

¹⁶⁰ Prav tam, Obsodba Višjega sodišča FS v Ljubljani, str. 8.

¹⁶¹ Aretirani so udeleženci roparskih vlomov in posilstev v mariborskem okrožju. Vestnik, št. 62, leto II., 8. 11. 1946, str. 5.

¹⁶² Ljudsko sodišče v Mariboru je izreklo sodbo nad roparsko bando. Vestnik, 13. 12. 1946, str. 3.

¹⁶³ Prav tam.

¹⁶⁴ Prav tam.

¹⁶⁵ AS 1931, šk. 486, Začetek in konec banditizma na Štajerskem.

6. DRUŽBENA ODGOVORNOST

Sama raziskovalna tema je zelo delikatna, saj govorimo o resničnih osebah, nekaterih še živečih, in njihovih osebnih podatkih. En član bande je bil tudi mladoleten in v tem primeru se mi je zdelo smotrno poimenovati člana Mladoletni, tako sem prikrila njegove podatke in se izognila kakršni koli kršitvi varovanja osebnih podatkov mladoletnih oseb. Med raziskovanjem sem imela dvome, kje je meja zasebnosti podatkov, četudi je zgodba z navedenimi imeni o tej skupini že bila objavljena v časopisu Večer in leta 1946 v Vestniku. Namenoma sem zamolčala naslove bivališč, imena in poklice družinskih članov, razen če so le-ti sodelovali pri roparskih pohodih, in vpletenost družinskih članov pri njihovi aretaciji.

7. ZAKLJUČEK

Ob koncu raziskovanja sem ugotovila, da se je po drugi svetovni vojni zaradi vsesplošnega pomanjkanja, postavitve novih političnih temeljev, uveljavitve nove oblasti in njenih ukrepov ter posledično nezadovoljstva ljudi izoblikovalo veliko kriminalnih in ilegalnih organizacij, ki so oblasti nasprotovale. Ena od kriminalnih združb, ki se je izoblikovala leta 1946, je bila Dankova banda. Prvo hipotezo, da se je ta tolpa borila proti ljudski oblasti, predvsem iz političnih razlogov, lahko ovržem. Na prvi pogled ilegalna organizacija, ki se je sklicevala na »križarje« oz. Petrovo gardo, ki bi pripravila teren za vrnitev kralja Aleksandra II. Karađorđevića s pomočjo zahodnih sil, je izrabila negotovo, neurejeno situacijo v državi in se sklicevala za doseganje sebi premoženjsko korist na delovanje odporniške skupine, ki sodeluje z emigracijo proti državi. To ugotovitev bom podkrepila z dejstvom, da v nobenem zapisniku obtožencev ni sledi o sodelovanju z emigracijo ali anglo-ameriškimi hujskaškimi organizacijami, so se pa sklicevali na »križarje«. Treba je omeniti, da sta uničenje Titove slike ter nasilje do OF pripadnikov in NOB udeležencev znak politične opredeljenosti članov bande, ne pa načrtnega rušenja države. Drugo hipotezo, da so banditizem izvajali samo v Mariboru in njegovi okolici, sem ovrгла, saj so njihovi roparski pohodi segali tudi do Selc v Slovenskih goricah, Trakoščana na Hrvaškem in Šmarja pri Jelšah, kar je povzročilo zbeganost NM pri preiskavi in navidezni prikaz nepovezanosti ropov z isto bando. Naslednjo tezo, ki govori, da je njihovo sklicevanje na križarje in Petrovo vojsko bilo spodbujeno s strani emigracije, sem ovrгла, saj je to bila le krinka dobro manevrsko organizirane bande, ki je odvrnila pozornost od svojih kriminalnih dejanj na račun političnega obračunavanja, ki naj bi bilo vodeno iz tujine.

Zadnjo hipotezo, ki govori, da so ropali zgolj njim poznane bogatejše kmete in delavce, revnejšim pa se niso približevali, sem delno ovrгла. Iz zapisnikov je možno razbrati, da so revnejšim kmetom pustili nekaj denarja, a ne vsi banditi. Ti, ki so ropali revne kmete, so bili Danko Milan in njegova skupina (op. p. banda je bila notranje razdeljena, glej str. 13), drugi se tega niso posluževali. Drugi del hipoteze, da so ropali zgolj njim poznane kmete in delavce, pa lahko popolnoma potrdim. Dobro poznavanje terena, kar jim je omogočilo hitrost, poznavanje ljudi in raznoliko območje roparskih pohodov, jim je omogočalo trimesečno izvajanje ropov, posilstev in terorja nad ljudmi.

Oblast je v ilegalnih skupinah videla nevarnost, ki je grozila vrednotam in pridobitvam narodnoosvobodilnega boja. Bili so mnenja, da so ilegalne skupine v Sloveniji usmerjene protikomunistično, da so to želele doseči s propagandnimi, obveščevalnimi (npr. Matjažev glas, glasilo Matjaževega gibanja), vojaškimi in političnimi akcijami in da so jim to omogočale tuje sile, predvsem ZDA in Velika Britanija. Bili so sovražniki KPJ in so se zavzemali za vrnitev kralja Petra II. in za ponovno vzpostavitev monarhične ureditve. Vzdušje pa naj bi usmerjali in vzdrževali emigrantski obveščevalni centri v begunskih taboriščih v zamejstvu.

Z nalogo sem orisala razmere povojnih let, ki so bile povod za pojav kriminala tako v Sloveniji kot tudi v Jugoslaviji, samo organizacijo Dankove bande in njihovo strategijo vključevanja in sklicevanje na tedanjo politično stanje v državi za prekrivanje sledi svojih kriminalnih dejanj.

8. VIRI IN LITERATURA

8.1 Viri

AS 1931, šk. 486, Začetek in konec banditizma na Štajerskem.

SI_PAM/0725, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (I. del spisa), 1946, št. 76, Pokrajinski arhiv Maribor.

SI_PAM/0725, fond Okrožno sodišče Maribor 1945–1978, 1945–1955, Kazenski spisi KO 348 (II. del spisa), -364, 1946, št. 77, Pokrajinski arhiv Maribor.

Jugoslavija. Ustava Federativne ljudske republike Jugoslavije. Chicago: Slovenski ameriški Narodni svet 1946.39 str. ISBN 96110848.

Matjažev glas, september 1947, št. 2, str. 3.

ŽIST, Damijana. Roparski pohodi Dankove kriminalne tolpe. Večer, 2007, str. 27. ISSN 1855-8380.

Ljudsko sodišče v Mariboru je izreklo sodbo nad roparsko bando. Vestnik, 1946, str. 3.

Matjažev glas: glasilo slovenskega protikomunističnega gibanja, 1947, št. 2, ISSN Y505-5288.

8.2 Internetni viri

HORVAT, Marjan. Kdo so bili pripadniki Matjaževe vojske ... in zakaj jim po vojni ni uspela kontrarevolucija. Mladina [Online]. 17. 2. 2011, 7 [28. 12. 2012]. Dostopno na spletnem naslovu: <<http://www.mladina.si/53193/kdo-so-bili-pripadniki-matjazeve-vojske>>. 49 str. ISSN 261023744.

8.3 Viri slik

Ljudje na udarniškem delu na Šentiljski cesti [Online]. [12. 1. 2013]. Dostopno na: <<http://ukmdomblog.blogspot.com/2012/03/vabilo-nemci-in-maribor-stoletje.html>>.

Mladinske udarniške akcije [Online]. [12. 1. 2013]. Dostopno na: <<http://ukmdomblog.blogspot.com/2012/03/vabilo-nemci-in-maribor-stoletje.html>>.

8.4 Literatura

ČEPIČ, Zdenko et al. Zgodovina Slovencev. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1979. 964 str. ISBN 11498497.

ČOH, Mateja. Za svobodo, kralja in domovino: ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945–1952. Jelka Piškurić. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2010. 319 str. ISBN 978-961-92574-5-6.

BAJT, Drago et al. Slovenska kronika XX. stoletja 1. Marjan Drnovšek. Ljubljana: Nova revija, 2005. ISBN 961-6017-20-9.

BAJT, Drago et al. Slovenska kronika XX. stoletja 2. Marjan Drnovšek. Ljubljana: Nova revija, 2001. ISBN 961-6017-20-9.

FERLEŽ, Jerneja. Mariborska dvorišča: etnološki oris. Maribor: Mladinski kulturni center, 2001. 268 str. ISBN 961-6154-04-4.

Kriminalna služba, Ministrstvo za notranje zadeve Ljudske republike Slovenije, Ljubljana, 1. 9. 1950, št. 2, leto I.

Mateja Čoh, Za svobodo, kralja in domovino, Ilegalne skupine v Sloveniji med letoma 1945 in 1952, Študijski center za narodno spravo, Ljubljana 2010, ISBN 978-961-92574-5-6253991936.

Slov. kronika XX. stoletja, Drago Bajt et al., urednik Marjan Drnovšek et al., 1941–1995, Ljubljana Nova revija, 1. izdaja, 1995–1996, str. 151.

Slovenska novejša zgodovina 1848–1992 2: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja RS 1848–1992/[avtorji Neven Borak...] Mladinska knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino, uredniki Jasna Fischer, 1. izdaja, 1. natis, Ljubljana, 2005.

Zgodovina Slovencev, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1979, str. 888–898.